

INSTITUTIONUM
POETICARUM,
AUCTORE
JOSEPHO JUVENCIO.
AD USUM SCHOLARUM
SOCIETATIS JESU.

Buenos-Aires.

IN TYPOGRAPHIA REIPUBLICÆ.

1838.

L2-118

INSTITUTIONUM POETICARUM,

LIBER PRIMUS.

DE POESI SPECTATA UNIVERSE.

M. Cum in omni re, quæ in quæstionem venit, debeat attendi primum quid sit, deinde quæ sint ejus affectiones, ideò Poeseos definitio proferenda: tum de materia illius forma, ornatu, causa efficiente, fine, ac divisione disputandum.

CAPUT I.

DEFINITIO POESEOS.

D. Quid est poesis?

M. 1. Si vocis vim ac potestatem quæras, Poesis nomen habet, (a) quod est facere, seu fingere; unde (b) ars faciendi, seu fingendi; (c) et Poeta, id est, Fictor, seu Effector: quod Fabula, quam **textit**, ab ejus mente tota esse videatur.

2. Si rei significationem spectes, Poesis modò dicitur Ars Poeticà: modò dicitur opus

-
- (a) Ἀπο τὴν ποιεῖν.
(b) Ποιητικὴ.
(c) Ποιητὴς.

aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Poesis est *Ars rite conficiendi Poematis*; sive collectio præceptorum in unum et eundem finem certo tendentium, nimirum ad unum aliquod opus poeticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur usus et praxis illorum præceptorum; atque hoc sensu agimus hic de Poesi.

D. Quomodo definitur hoc posteriori sensu accepta Poesis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas, *seu* imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D. Imitatur reipsa omnis Poesis humanas Actiones?

M. Imitatur utique. De præcipuis Poematibus non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico. Minora quoque Poemata ad humanas Actiones suo modo referri primario, et per se, suis locis patebit inferius.

D. Cur potius humanas Actiones imitatur Poesis, quam Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philosopho (a): cum sit Poesis omnis Politicæ et Civilis Disciplinæ pars; civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certe finem Poesi præstitutum esse necesse est. Jam vero cum felicitas sit in Actione juxta Philosophos, non in Moribus, qui ad ipsas Actiones, ut ad finem referuntur; plane sequitur, ut quemadmo-

(a) Poet. cap. 4,

dum Civilis disciplina, sic et Poesis non tam ad mores referatur, quam ad Actiones, easque primarió et per se imitetur.

D. Num Poesi tam necessariò addicta est fictio, seu fabula, ut sine illa non possit esse Poesis?

M. Plane dicendum est; ita censet Aristoteles (a), ejusque interpretes, qui vim eandem ac dignitatem in Poesi tribuunt Fictioni, quam Animæ concedunt in homine. Cum autem sublata anima nullus sit homo; sic, nec sublata Fictione potest esse ulla Poesis. Ita sentiunt probatissimi Auctores bene multi, Plato in Phædone, Plutarchus libro de audiendis Poetis. &c. Non erit itaque Poeta dicendus is, qui sine Fictione, sicut qui sine Metro scripserit. Ratio patebit utriusque cap. 3. ubi quid nomine Fictionis, seu Fabulæ veniat, exponetur.

CAPUT II.

DE MATERIA POESEOS:

D. Quæ est Materia Poeseos?

M. Est id omne, de quo tractat *Poe.is*.

D. Quotuplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quænam est Materia remota?

(a) Cap. 4.

M. Tam longe, lateque diffusam Poeticæ, quam Oratoriæ Facultati Materiam assignat Tullius (a), cui poeta cum oratore in hoc idem est; nullis ut terminis uterque circumscrit at, aut definiat, adesque possit uterque de rebus omnibus disputare.

D. Quænam est Materia proxima Poeseos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuere, vel debuere geri.

D. Numquid debent esse vera, quæ in Poeseos materiam assumuntur à Poeta?

M. Tenetur aliquando Poeta ea dicere, quæ verè contigerint, aliquando non tenetur. Quamvis enim Poetices, Poesis, et Poema artem faciendi, effectiorem, effectumque significant, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Poeta debeat; immo in Epopœja, Tragœdia, atque etiam in aliis minoribus poematibus, qualia sunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c., subesse debet quasi fundus historiæ, cui magnifice aliquid inædificetur. Potest autem suam sibi condere materiam in Comœdia, aliisque poematibus bene multis, atque etiam debet materiæ, quæ vera sit, novam formam inducere, atque eatenus falsa referre. Curandum autem utrobique diligenter, ut quæ proferuntur, sive vera, sive falsa, ea sint omnino verisimilia.

D. Quid vocas verisimile?

M. Est id quod naturali quodam rerum exitu debet, aut certe potest contingere in iis

(a) De Orat. L. I.

circumstantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itaque sunt verisimilia, quæ Virgilius narrat de descensu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliaque hujusmodi?

M. Fuere utique verisimilia, quod ab heroibus, Diisque et fieri posse, et reipsa fieri aliquando putarentur.

CAPUT III.

DE FORMA POESEOS.

D. Quæ est forma poeseos?

M. Est fictio, seu fabula. Cùm enim poetica sit ars fingendi, ut vox ipsa sonat, debet certe fictio sic naturam poeseos constituere, ut eam ab omni alia re secernat atque distinguat. Ita censet passim Aristoteles, qui fabulam sic poesi attribuit, ut sine illa poetam esse nolit.

D. Quid est illa fictio, seu fabula?

M. Non una est, eademque vocis illius notio. 1. Significat sermonem quemdam mere fictitium, qualia sunt Æsopica colloquia bestiarum, et inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro actione ipsa et materia poematis, vel etiam pro toto poemate. 3. Sumitur ab eodem Philosopho pro structura quadam poematis, sive, ut loquitur, pro constitutione rerum et compositione in poemate.

D. Quo sensu fabula dicenda est forma poeseos?

M. Juxta postremam hanc vocis acceptionem. Nam eodem modo de poetica videtur dicendum ac de aliis artibus, quæ imitatione perficiuntur: in quibus certa quædam dispositio et compositio universe dici debet earum forma. Sic in statua aurea, aurum est materia: et artificiosa auri dispositio est ultima statuæ forma in genere operis artificiosi. Et ut exemplum proferam, quo non semel usus est Aristoteles; pingatur v. g. Socrates. 1. Picturæ materies est Socrates, qui pingi debet: is materiam repræsentat poeseos. 2. Corporis descriptio cum apta membrorum omnium conformatione ac dispositione est forma: et hæc fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas et temperatio est ornatu picturæ, et cum fabulæ ornamentis rite potest conferri. Recte itaque pronuntiavit Aristoteles (a):

Definitio fabulam esse compositionem rerum.

D. Qualis debet esse illa fictio, seu constructio, et structura poematis?

M. 1. Exquisitam illam esse jubet universe Horatius (b), atque etiam in majoribus poematibus magnificam; nec vult poetam dici posse illum, qui talem formam materiæ non induxerit:

(a) Lib. 6. cap. 4.

(b) Sat. 4.

Neque enim concludere versum

*Dixeris esse satis; neque si quis scribat, uti nos,
Sermoni propria, putes hunc esse Poetam:*

*Ingenium cui sit, cui mens divinior atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.*

2. Hæc structura, ut de illa aliquid magis distincte, singillatimque statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur, Fabulæ ornamenta, Peripetia, Agnitiones, Episodia, Machinas, graphicam morum expresionem, sententias, accuratam dictionem, numerum poeticum, aliaque omnia, unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeo ut nulla sit fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ poemata, aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vindicant fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus poematibus frequentius, partius in humilioribus sunt usurpanda. Sic Epicum poema, Tragicumve eo omni ornatu debet splendere: aliquo nitere debent minora poemata, vel quæ in genere heroico sunt posita, ut Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ suapte natura simpliciore, minusque figuratum dicendi habitum requirunt. Verum quæ fictio cuique illorum, qui cultus, ornatusque conveniat, exponitur commodius suis locis, cum de singulis agatur poematum generibus.

D. Licetne in poesi adhibere fictionem, quatenus vox illa aliquid mere fictitium sonat?

M. Sane licet I. Nihil opus est in majoribus poematibus, esse usquequaque, vera, quæ

in Peripetiis, episodiis, machinis. &c., proferuntur.

2. Placent maximè quæ à veteribus sæpe, recentioribusque poetis in poemate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam; et Satyrico fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sine dignitate ac venustate rebus inanimis spiritus, mutis vox tribuitur: ut cum Roma, Gallia, Africa, loquentes inducuntur; vel cum scientiæ, artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neque angustior, quam in profanis, ejusmodi fictioni locus, ut evicit manifestissime in suo opere vere aureo de poemate Frinzonius (a), cujus ex animadversione id unum maxime curandum est, ut moderentur prudentiâ fictiones, ne quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum afferatur.

Ex dictis collige. 1. Poetæ perinde esse, vera ac falsa dicere, modo verisimilia dicat; nisi forte in aliquibus poematibus, quæ supra attigimus, in quibus debet esse vera, quæ profertur, materies, quamvis falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi; quod tamen intra verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2 quam malè jubeantur è Parnaso exulare Poetæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, et eo nomine fabulam non scripsisse dicuntur; quasi vero ipse Vir-

(a) Lib. I.

gilius in suo opere absolutissimo Georgicon Poeta non sit appellandus cum vera dixerit, sed splendide, sed artificiosè, sed poeticè, adeoque non sine Fictione.

Collige 3. Non esse illum propriè dicendum poetam qui tenuiter ac jejune, servata dumtaxat legitima syllabarum, pedumque dimensione, rem tractavit; eumque versificatorem appellandum, quod sine Fictione poetica scripserit, quæ ut minimum requirit habitum loquendi aliquem figuratum, floremque eloquentiæ leviter delibatum, versuque exornatum.

D. Quæ sunt jam ornament fictionis, seu fabulæ?

M. Septem enumerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Episodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio, de quibus omnibus sigillatim agendum est.

CAPUT IV.

DE PERIPETIA.

D. Quid est peripetia?

M. Peripetia ab *incido*, nihil aliud est, ut vox indicat, quam rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Aristotele (a), *eorum quæ aguntur mutatio in contrarium*, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa.

(a) Cap. 9. Poet.

D. Da exemplum utriusque Peripetiae?

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis. Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, timoremque excutit: unde efficiuntur illi vere fortunati.

Adversæ vero mutationis exemplum sit istud. Nuntius Corintho missus Œdipum rogat Thebanorum regem, ut Corinthicorum quoque regnum communi omnium consensu post mortem Polybii Regis ipsi delatum velit capessere, Corinthum adire abnuit Œdipus, ne forte, quod oraculum præcinuerat, incesto flagitio matris polluendæ, quam putabat esse Meropem Polybii demortui uxorem; periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc cum metu liberet: sed simul ea refert, unde cognoscit Œdipus impletum jam fuisse Oraculum, et matrem Jocastam eo flagitio pollutam, et patrem Lajum á se fuisse interfectum, atque hinc tantum concipit mœrorem, ut vagus, et exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. Quot sunt conditiones ad perfectam peripetiae formam requisitæ?

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum ferme omnium fortunarumque, sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Altera, ut sit illa mutatio subita et inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oria-

tur perturbatio, ut metus repente lætitiæ, vel terrori lætitia succedat.

Tertia, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conversio. Contra quam præceptionem peccant in primis Romantiorum Auctores, qui nulla habita verisimilitudinis ratione rerum, dumtaxat captant delicias: nec fidem facere curant, modò lectorum animos admirabilitate rei teneant et delectent. Habes *eximiam* Peripetiæ formam apud Virgilium (a), ubi Trojanis in Italiam appulsis cum fauste omnia, atque ex sententia cederent, dimissis á Latino rege cum bonis verbis, atque amplis muneribus Legatis, pactaque Æneæ Lavinia, Juno irarum plena, omnia commutat, perturbatque, summaque in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

CAPUT V.

DE ANAGNORISI.

D. Quid est Anagnorisis?

M. Anagnorisis, latine *Agnitio*, dicitur ab Aristotele (b) *ex ignorantia in cognitionem mutatio*, id est personarum agnitio, ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc fabulæ ornamentum. I. Intelligi personarum

(a) Æneid lib. 7,

(b) Cap. 11. Poet.

inter se agnitionem. 2. Amicitiam vel inimicitiam 3. Felicitatem vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. Da exemplum agnitionis?

M. Orestes Iphigeniæ frater ad aram mac-tandus præsentem sororem, quam non agnoscebat, ait simili fato perire se, ac sororem, quam Dianæ immolatam fuisse credebat. His illa auditis fratrem agnoscit: inito deinde inter se consilio, aufugiunt, et morti se Orestes, et fœdo hominis immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D. Quotuplex est agnitio?

M. Duplex, una dicitur simplex, duplex altera: ut si in allato modo exemplo Iphigenia tantum agnoscat Orestem, simplex erit, si Orestes quoque agnoscat Iphigeniam, duplex erit agnitio.

D. Utra præstat alteri?

M. Sane duplex, atque illa in primis magni facienda est, quæ admixtam habet peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, et mirabilem Peripetiam.

Varias Agnitionum species sive modos late prosequitur ex Philosopho Daniel Heinsius libro de Tragœdiæ constitutione (a).

(a) Cap. 6.

CAPUT VI.

DE EPISODIO.

D. Quid est Episodium ?

M. 1. Si vocis etymon spectes, est insertum quiddam in carminis fabulam; cum idem sonet atque adjectum aliquid ad cantum.

2. Si definitionem quæras, est *Actio adjectitia, apta et necessaria quodammodo connexionem cum Actione primaria conjuncta.*

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur Actio, neque enim descriptiones, comparationes, et narrationes aliquot dici debent Episodia. Sic tempestatis descriptio in 1. *Æneid.* v. g. non est Episodium: sed in 2. Trojæ excidium, et in 3. *Æneæ* peregrinatio ex omnium sententia sunt Episodia, quia habent suas Actiones.

2. Dicitur Actio adjectitia, qua voce secernitur ab Actione primaria, cujus ne pars quidem esse debet Episodium, sine quo potest esse Actio primaria. Sic potuit *Æneas* Italiae applicare, Turnumque vincere, ommissa excidii Trojani narratione, item et præterita errorum suorum expositione: quæ duo sunt Episodia.

3. Dicitur ejusmodi Actio apte conjuncta cum Actione primaria, ut neque petita longius, neque adfectata studiosius, neque contorta violentius esse debere Episodia significetur.

4. Præcipitur, ut necessitate aliqua cum primaria Actione connectatur: ut indicetur, sic

esse cum Actione illa committendum Episodium, ut sine aliqua culpa præteriri non posse videatur. Numquid debuit v. g. Virgil. qui *arma virumque* canebat *Trojæ qui primus ab oris Italiam fato profugas, Lavinæque venit littora*, suo operi Trojæ incendium non intexere? num debuit hoc in aula Didonis silere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? qui potuit ipsa Dido de iis suum hospitem non interrogare, *quorum pars magna fuerat*? qui vero potuit Æneas Reginæ de se quam optimè meritæ, præsertim roganti, narrationem hanc denegare? Debet itaque semper subesse causa aliqua Episodia attingendi, quamquam non ubique par esse debeat.

D. Numquid Philosophus damnat Episodia, cum ait, (a) nihil esse insulsius Actionibus Episodicis?

M. Appellat eo loci Episodia, quæ neque verisimiliter, neque necessario cum fabula conjuncta sunt; quæ certe eo nomine sunt rejicienda, quamvis habeant aliunde admirabilitatis, quod parum ad rem aut nihil faciant.

CAPUT VII.

DE MACHINA.

D. Quid est machina?

M. I. Si vim vocis quæras, machina dici-

(a) Cup. 8 Poet.

tur in Poesi, quodcumque auxilium extraordinariè collatum. Nam, cum Deos Tragœdi tamquam è cœlo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibita Machina, auxilium illud aut à Diis præstitum, aut alio quovis modo, sed extraordinario, ut supra humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

2. Si rei definitionem postulas, Machina dici potest *Actio, vel Actionis modus quidam viribus humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur*

D. Explica singulas voces?

M. 1. Dicitur *Actio*. Sic apud Homerum, irato Achille, miles discessum parabat; retinendus tamen erat. En Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur *vel Actionis modus*, cum videlicet Deus latet, et occulta quadam efficientia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, et Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribus superior*. Ecquid enim Deus aliquis excitetur, si virtus humana sufficiat? Recte itaque monet Horatius (a):

*Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
(inciderit.*

Homerum certe reprehendit Aristoteles, quod Minervam è cœlo deduxerit milites ut moraretur: quod opera, consilioque viri prædentis effici potuisset.

(a) In Arte Poet.

D. Quandonam igitur adhibenda est Machina?

M. Cum opus est sciri aliquid, v. g. aut eorum, quæ præterita sunt, aut futura, quod sine Deorum ope sciri omnino non possit; aut aliquid est agendum, quod suapte natura vires humanas excedat; tunc enim licet ad Superiorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in carmine Epico et Tragico.

CAPUT VIII.

DE MORIBUS.

D. Quid intelligis per Mores ornandæ fabulæ servientes?

M. Quod Græci, *èthos* Latini mores dixerunt: qua voce non tam Mores, quam eorum proprietas, et cujusque indoles, et ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habituum, affectuum, nationum, ætatum, et fortunæ diversitate, v. g. ex habitibus dicitur aliquis justus, mitis, temperans: ex affectibus, amans, iratus: ex natione Græcus, Romanus: ex ætate, puer, juvenis, vir, senex: ex fortuna, victor, vel victus. Ita morum voce usus est Horatius.

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.

Itaque per mores fabulæ intelligo ejusmodi morum graphicam expressionem.

D. Quales debent in Poesi Mores exhiberi?

M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes, et Æquabilis tenoris.

D. Quomodò Mores bonos exprimet Poeta?

M. Si Mores illos effingat, qui virtutis amorem, ac vitii odium ingenerent; eoque revocet pravae mores, si quos exhibere necesse sit: (a) Ita fit mentio in Æneide Sinonis, et Mezentii, quo majoris sin odio, execrationeque eorum mores pessimi. Cùm enim sit ille præstitutus omni poesi finis, ut mores jucundè instituat: sanè liquet à suo fine plane aberrare Poetam, qui malos mores in suum opus de industria velit inducere, ac celebrare. Non debent itaque mores pessimi in viro Principe accuratè depingi, mininè vero omnium in Heroe.

D. Quomodò describit Poeta Mores Convenientes?

M. Quandò virtutem cuique tribuet, quæ ipsi convenit; et sic fœminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam, quæ sit propria Nestoris.

D. Quomodò Mores erunt æquabilis tenoris?

M. Si sic affingantur, ut non discrepet aliquis à seipso. Ajax certe discreparet, v. g. si mores primum Ajacis, ac post paulo Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

*Si quid inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam, servetur ad imum
Qualis ab incepto præcesserit, et sibi constet.*

(a) Arist. 1. Ætic. cap. 2.

CAPUT IX.

DE SENTENTIA.

D. Quid est Sententia?

M. Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum (a), cui 1. Sententia dicitur *Gnomen*: estque pronuntiatum aliquod de re aliqua universe. Dicitur *Dianæa*, et eo sensu est vis animi, quæ explicat cum naturam rei, tum eas quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare quæ latènt, dissolvere quæ nexa sunt, motus animorum ciere, augere quæ sunt exigua, et quæ grandia minuere. Utroque mode ad fabulæ ornamentum pertinet Sententia, nihil est tamen, quod de illa juxta secundam hanc vocis acceptionem hic agamus, cum tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. Quomodo definitur eo sensu accepta Sententia?

M. Est *simplex pronuntiatum universe de vita recte informanda*. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. Esse unam. 2. Dici universe. 3. Esse moratam.

D. Quomodo erit una simplexque Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ita posset hæc Horatii Sententia, *pulvis et umbra sumus* :

(a) Lib. 2. Rhetor. cap. 4. et 15. Poet.

sic explicari ac dilatari, ut illius causæ afferrentur quamplurimæ; adhiberentur similitudines, comparationesque; unde non tam una aliqua, quam plures existerent sententiæ.

D. Quomodo erit universe dicta?

M. Si libera sit, ac soluta á loco, tempore, persona, aliisque adjunctis, quæ res efficiunt singulares. Talis est hæc Horatii: *dulce et decorum est pro patria mori.*

D. Quomodo erit morata?

M. Si vitam recte informet. Talis est allata jam sententia, qua pietas erga patriam sic prædicatur, ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. Quodnam est discrimen sententiam inter et acute dictum?

M. Sententia pugna caret et conflictu: acute dictum vero totum est in eo conflictu. Exempla subijcio de sententia pura, de acute dicto pure, et de utroque mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestatem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam (a).

Cogi qui potest, nescit mori.

Acute dictum pure est contentio sine sententia, tale est apud eundem Senecam illud Hecubæ. (b)

Ille tot regum parens

*Caret sepulchro Priamus, et flamma indiget,
Ardente Troja.*

(a) Her fur.

(b) Tro.

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud: *Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen sententiæ vis, et dignitas; idemque est ac si diceretur: *Avarus nemo dives.*

CAPUT X.

DE DITIONE.

D. Quid est Dictio?

M. Dictio (a) universe describi potest dicendi ratio, quæ animi sensus declarat, quo demum cumque modo id fiat. Atque hac latius patenti notione Dictio domnis, sive Oratoria, sive poetica, aut alia quæcumque attingitur.

D. Quænam est igitur Dictio Poetica?

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Poësi convenit; ac proinde quæ et communes omni Dictioni, et proprias, sibi que uni addictas dotes vendicat.

D. Quæ sunt illæ dotes Dictionis poeticæ?

M. Tres vulgò assignantur, ad quas ceteræ omnes facilè revocantur. 1. Perspicuitas. 2. Majestas. 3. Numerus.

D. Quomodo Dictio poetica erit perspicua?

M. Cum dictio poetica, ut quævis alia, ex verbis constet, ac sententiis; ideo et in verbis,

(a) Arist. cap. 4. Poet.

et in verborum contextu quærenda est illa perspicuitas.

D. In quò posita est verborum perspicuitas?

M. In vocabulorum propriorum, et rei exprimendæ maximè accommodatorum usurpatione. Itaque fugienda sunt verba obsoleta, atque ex antiquitatis ruderibus effossa: adhibenda quæ versantur in sermone ac consuetudine quotidiana, atque in primis quæ clarissimorum auctorum usu non trita minus, quam splendida, afferenda quæ ejus rei verba sunt de qua loquemur.

D. Quomodo in sententiis, sive in verborum contextu perspicuitas elucebit?

M. Si neque abrupti pendentesque sensiculi, neque oblongæ, exitumque non invenientes inducantur periodi: si neque cum dicitur, vel incisim, vel membratim, vel periodice, laboret intricata dictio. Nam et poetis, et oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ verborum sententiarumque comprehensiones et clausulæ, tam aperte, quam concinne concludentes.

D. Jam vero qui cultus, qui splendor convenit poeticæ Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgarique recedendum esse Poetæ statuit Aristoteles (a) cui consensit omnino Horatius: qui ait (b), non satis esse ad Poetæ nomen pro dignitate sustinendum *puris versum perscribere verbis*, et

(a) Cap. 21.

(b) Satyr. 4.

scribere *sermoni propria*: si desit *os magna sonaturum*. Quamobrem postea posuit.

*Idcirco quidam Comœdia, necne Poema
Esset quæsivere, quod acer spiritus, et vis
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni sermo merus.*

D. An eadem semper, eaque sublimis dicendi ratio usurpatur à Poetis?

M. Cam tria sint apud Poetas, ut apud Oratores genera dicendi, tenue, grande, medium, miscentur illa sæpe inter se; ac temperantur in pluribus poematibus, distinguuntur tamen aliquando, ac plane secernuntur, atque adeo non sublimem ex æquo dicendi formam omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande, quæ medium dicendi genus postulent, notabitur inferius, cum varias poematum attingamus species. Nunc satis fuerit statuere universe haud vulgarem esse debere Poeticam Dictionem, sed sublimem, sed grandem, sed majestate plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis majestas?

M. Præter ea; quæ diximus, duo insuper ad majestatem conferunt plurimus. 1. Si apposita, quæ vocant, nomina, sive Epitheta aliquid eximii proferant. Si quæ occurrunt tritæ, ac vulgares loquendi formæ, mutantur in alias exquisitiores, ac reconditiores.

D. Quando apposite nomina, sive Epitheta aliquid eximii præferent?

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur dumtaxat, sed etiam ut ornetur versus; si contra

quærantur ea, quæ vim, ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. Qui numerus Poeticæ Dictioni convenit?

M. Numerum ab Oratoris longe diversum indicit Aristoteles, qui numerus *metron* græce, latine *dimensio* appellatur.

D. Quid requiritur ad illum Numerum?

M. Duo requiruntur maxime. 1. Ut religiose servetur legitima pedum dimensio. 2. Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur, sit in primis accommodatus.

D. Quomodo legitima servabitur pedum dimensio?

M. Servabitur, 1. Si prosodiæ syllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disciplina traditur à Grammaticis.

2. Si versus solutus non sit, et sine cæsurâ, qualis est hic Ennianus.

Sparsis hastis longis campus splendet et horret.

3. Si crebriora continenter in versu non subsultent monosyllaba, ut in hoc Ovidiano.

Si quis, qui, quid agam forte requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum continuatio non inducatur; ut enim minutiores voculæ humilitatem, sic grandiora vocabula tumorem in versum inducunt.

D. Quomodo numerus rebus ipsis accommodabitur?

M. Si pedes ita coagmententur, ut verba rebus ipsis quasi concinerent videantur. Atque ideo observandum est, qui numeri ad lætitiâ, et celeritatem, qui ad moram, difficulta-

tem, mœrorem et tristitiam, qui vero faciant ad lenitatem, et exempla ponenda in versu omnium spectatissimo, exámetro, locaque adducenda ex Poetarum principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maxime ad lætitiã et celeritatem?

M. Valent ad id numeri fluentes, ac liberi, cum ipsa carmina decurrunt expedita perpetuis, aut frequentioribus Dactylis; raris, aut molliusculis elisionibus.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, fnibus
(omnes,
Haud mora, prosilure suis; ferit æthera clamor
Nauticus; adductis spumant freta versa lacertis.
.....Trepidiusque repente refugit.
Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula cam-
(pum.

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, mœrorem, tristitiã et majestatem faciunt?

M. Faciunt ad hoc crebri spondæi, elisiones, verbã longiora:

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen
(ademptum.
Amissum Anchissem flebant, cunctæque profundum
Pontum aspectabant flentes.
Illi inter se se magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe massam.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, et rerum granditatem ipsa syllabarum redundantia demonstrat.

*Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertos-
Exiit.* (que

*Jamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant Juvenes.*

Exit quoque versus in monosyllabam cum energia in sequentibus exemplis. *Procumbit hu-
mi bos. Mole sua stat. Tota nituntur opum vi.
Subsedit aquæ mons.*

D. Qui pedes faciunt ad lenitatem car-
minis?

M. Lenissime fluit alternorum dactylorum
et spondeorum contemperazione.

*Flectit equos, curruque volans dat lora secundo,
Sidoniam picto clamidem circumdata limbo.*

Neque pedum tantum, sed litterarum etiam ratio habenda est: cum aliæ suavitatem concilient, asperitatem inducant aliæ, quædam granditati serviant et amplitudini. Primum elementum *A* nescio qua mollitie carmen exhilarat, quare á sapientissimo poeta libentissime frequentatur.

*Mollia luteola pinguit vacinia caltha,
Vel, mista rubent ubi lilia multa
Alba rosa.*

Potuisset *luteolis calthis* scribere et multis *rosis*. *E.* et *I.* sonum habent exilem. *V.* Vastitatem sonat: *Vastos volvunt ad litora fluctus. Vorat æquore vertex.* Littera *O* omnium lenissima, maximeque sonora est. *R.* carmini affert asperitatem, ideóque dicitur littera canina; hanc sæpius usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

*Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro.*

Quam apte dicitur: *ergo ægre rastris terram rimantur.* Sed hæc sufficiant, ex quibus capi possit conjectura ceterorum: est enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in versu heroico.

CAPUT XI.

DE CAUSA EFFICIENTE POESEOS.

D. Quæ est causa efficiens Poeseos?

M. Mens Poetæ certis imbuta præceptis, et arte instructa, omnem efficit poesim.

D. Igitur Poetica appellanda est Ars?

M. Sane appellanda est. Quia poetica est *facultas animi, quæ certis quibusdam, et non errantibus præceptis ad finem suum tendit, opusque perfecit*: quæ est Artis notio.

D. Num furor aliquis poeticus, quod ajunt, requiritur ad efficiendam poesim?

M. Requiritur utique, si modò benè intelligatur, quid veniat furoris illius nomine.

D. Quid est ille furor?

M. Est quidam impetus vehementior, quo cum impellitur animus, furere dicitur: oriturque ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur, amor, desiderium, gaudium, odium, fuga, dolor, ira, spes, desperatio, audacia,

timor. Neque existimandum est afflari divinitus, ut fabulantur Poetæ, hujusmodi furorem; verum cum vehementius solito his agitur, quos appellavi, motibus, qui poetice scribit, et in rei cujuspiam maxima contentione fertur contemplationem; calorem concipit, vi cujus sic loquitur, ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quandonam opus est illo furore?

M. Nihil opus est illo furore, cum Poeta fabulam instruit suis partibus; nihil, cum aliquid sedate ac considerate in primis canendum est; sed in aliquibus orationibus, narrationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis &c. commode aliquando accidit ille furor.

D. Utra plus confert ad Poesim Ars, an Natura?

M. Parum certe sine Arte Natura, parum Ars sine Natura conferet. Ars enim sine Natura tristis est et exsucca: Natura sine Arte, vasta est et inculta. Ita sentit Horatius cum ait:

Natura fieret laudabile Carmen, an Arte.

*Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium; alterius sic
Altera poscit opem res, et conjurat amice.*

*Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, et alsit &c.*

Quare quod vulgo dici solet, nasci Poetas, sic intellegendum est, ut multæ dotes à Natura requirantur ad poesim, quæ tamen arte debent perfici.

D. Qui fuere poeseos inventores?

M. De hoc certi nihil afferri potest. Orpheus certè, Linus, Musæus, aut Homerus In-

ventores poeseos dicendi non sunt, sed Illustratores, ante quos constat floruisse Poetas.

CAPUT XII.

DE FINE POESEOS.

D. Quis est finis poeseos?

M. Est jucunda morum institutio. Nam eo tendit poeta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii (a):

*Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ
Aut simul et jucunda, et idonea dicere vitæ.*

Et paucis interjectis versibus:

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.*

D. Explica quæso singulas responsionis voces.

M. 1. Cum finis sit id, cujus gratia aliquid fit, sitque alius arti, alius artificii propositus, non agitur hic de fine artificis, qui est multiplex; cum possit Poeta scribere vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut ópes comparat. Verum agitur de fine artis, propter quem est illa instituta; ac proinde ad quem suapte natura collimat.

2. Dicitur ille finis esse *morum institutio*,

(a) Cap. I.

quia civilis facultas cum ad perfectum civitatis statum, civiumque felicitatem tota collimet, et ars poetica ad civilem illam facultatem, ut pars illius eximia, pertineat: plane sequitur poesim omnem ad ejusmodi felicitatem referri. Cum autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur, ad eum finem instituta est poesis, ut hoc modo mores informet; atque etiam cum id commode obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est felicitas, ut superius tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Jucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam poeseos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et sané debuit in hoc poesis, ut in multis aliis, á Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare, ut austeré et jejuné Philosophia, jucundé veró, ac plané magnificé mores Poesis instituat.

D. Nonne fines sibi propositos peculiares, ac diversos habent singula poeseos genera? quomodo igitur poesis habere dicitur pro fine jucundam morum institutionem?

M. Habent utique suos diversos fines, ut dicetur inferius, sed huic primo fini subjectos sic, ut singuli omnes ad eum demum referantur; v. gr. Epica Poesis ex fine suo ad id instituta est, ut viros Principes admirabili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbationes componat, ac perpurget; sed isthæc ad inetundam quoque morum institutionem referuntur. Neque etiam alio ten-

dunt Comœdiæ sales ac joci, quam ut derisa palam vitia, ludibrioque in scenis habita, evitentur diligentius; sicque suo modo ad hanc morum informationem alia poeseos genera revocantur, ut patebit clarius ex dicendis inferius.

CAPUT XIII.

DE DIVISIONE POESEOS.

D. Quomodo dividitur Poesis?

M. Cum Poesis omnis, ut initio diximus, aut fere omnis in imitatione posita sit; optima erit illa Poeseos divisio, quæ á diverso genere imitationis petetur.

D. Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgo assignatur. Nam in poematibus vel Poeta per se ipse narrat aliquid, et sermonem alterius refert sine ullis personarum inter se colloquiis, vel non ipse narrat sed alios tantum loquentes, et quasi negotiantes iuducit; vel et ipse narrat aliquid, et alios inducit loquentes agentesve. Atque ex tribus his Imitationis generibus, totidem petuntur genera poeseos.

D. Qui vocas primum genus?

M. Narrativum, vel Enuntiativum, hoc genere continetur; v. gr. tres primi libri Georgicon, et prima pars quarti; ubi semper ipse narrat Virgil.

D. Qui vecas secundum genus?

M. Dramaticum, sive Activum, quo genere comprehenduntur Tragicæ et Comicæ fabulæ; item Eclogæ, ubi inducuntur agentes inter se Pastores.

D. Qui vocas tertium?

M. Mixtum appellatur, in quo Poeta ipse narrat, atque etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Ilias et Odysea Homeri, Æneis Virgilio, et alia id genus Poemata. Ad hæc tria genera facile revocantur, ut patet, omnes elegiæ, odæ, satiræ, alique poemata.

D. Nonne alia est divisio poeseos?

M. Alia est maxime vulgaris in poemata multum aliundè inter se discrepantia. Celebrantur in primis Epopœja, Tragœdia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Poetæ epici, tragici, comici, satyrici, elegiaci, lyrici, epigrammaticarii appellati: de quibus singulis, aliisque momenti alicujus poematibus deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM POETICARUM.

LIBER SECUNDUS.

DE EPOPCEJA.

M. Cum principem inter Poemata locum obtineat Epopœja, de illa nobis modo agendum est. Illius naturam ac varias affectiones ut exponamus, definitio primum illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse Actionem, cujus dotes singulas prosequemur; tum Forma explicanda, et apta partium tradenda Dispositio, ubi de Propositione, Invocatione, Narratione, et epilogo poematis Epici, quantum satis erit, disputabitur.

CAPUT I.

DEFINITIO EPOPCEJÆ.

D. Quæ est vis et potestas hujus vocis Epopœja?

M. Ut locutio omnis Oratio est, antonomastice tamen Oratio appellatur ornatissima, qua utuntur eloquentes, sic *Epos*, quod generatim verbum significat, addictum est speciatim poesi: atque ab

illa communi significatione contractum est ad poema, quod vocatur heroicum. Item (a) Græcè idem est ac latinè *facere* vel *ingere*. Hinc fit, ut Epopœja secundum vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio, poematis epici, quod heroicum dicitur.

D. Quomodo definitur Epopœja?

M. Definitur *imitatio actionis unius, totius, veræ, verisimilis, illustris, felicitis, et à nobili persona profectæ, narratione dramatica, et versu hexametro, quæ viros Principes ad primarias virtutes excitat, atque adhortatur.*

D. Explica, quæso, singulas voces.

M. 1. Dicitur *imitatio*, quia poesis omnis, aut quæ saltem expectatissima est, ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur *actionis imitatio*, quia actiones humanæ sunt materia poseos, ut supra docuimus (b).

3. Dicitur *actionis unius, totius, veræ, verisimilis, illustris, felicitis, et à nobili persona profectæ*, quibus verbis designatur materia poematis epici; ratione cujus partim convenit cum aliis poematibus, partim ab iisdem discrepat, puta à Comœdia, cujus materia est actio vulgaris, et plerumque obscura.

4. Dicitur *imitatio actionis narratione dramatica insignis*, eo sensu, ut nec poeta semper ipse narret, sed personas loquentes, agentesve sæ-

(a) Poiein.

(b) Lib. 1. cap. 2.

pe etiam inducat; quod jucundius multo vitæ rite instituendæ hoc pacto præcepta tradat.

5. Dicitur hæc imitatio *versu hexametro exornata*: quod necessario illud requiratur ad Epicum carmen, juxta illud Horatii:

*Res gestæ Regumque, ducumque et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.*

6. Dicitur *imitatio actionis, quæ viros Principes ad primarias virtutes incitet*: quibus verbis attingitur Epopæjæ finis. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat; ad eaque quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quamdam actionem, de qua in capite proximè consequenti.

CAPUT II.

DE MATERIA EPOPŒJA.

D. Quæ est materia Epopæjæ?

M. Est actio personæ nobilis, una, tota, vera, verisimilis, illustris, ac felix.

D. Quare debet esse actio personæ nobilis?

M. Quia cum finis ille sit Epopæjæ propositus ut viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem quod sibi laudi vertet Princeps, non plebejas, aut obscuras personas, sed nobiles, atque illustres imitari. Sit itaque illa actio insignis alicujus, v. gr. Herois, qui Principum animos laudis studio

incensos ad sui admirationem, imitationemque rapiat.

D. Quem vocas Heroem?

M. Antiqui fabulantur Heroas esse quoddam genus Deos inter et homines; natos illos vel ex Dea aliqua, et mortali viro, ut Achillem, et Æneam: vel ex Deo et muliere mortali, ut Herculem. Jam vero Heroſ virum extraordinarium sonat: in quem tria hæc maxime dicuntur confluere. 1. Corporis habitudo firma, ac laborum patiens. 2. Animus, præsens, erectus, et robustus quodammodo, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, et efficientia: qua qui afflatur, supra hominem et sapere et posse videtur.

§. I.

ACTIO FEMINÆ AN MATERIA EPOPEJÆ.

D. Itane actio epopejæ debet esse Herois, ut non possit esse feminæ, quæ dicatur Heroïna?

M. Actionem feminæ esse posse materiam Cpopœjæ affirmant aliqui, negant alii. Utriusque partis rationes subjicio.

Qui affirmant, ajunt, non obesse feminæ animum, qui virili similis est, ejusdemque naturæ: huic posse esse armorum usum; atque etiam feminas aliquando et corporis firmitate, et laborum patientia viris præcellere. 2. Feminæ actionem esse sæpe materiam Tragediæ; quidni et Epopejæ? 3. Feminæ actione ad præclara

facta accendi posse viros Principes, quibus turpe sit ea non posse agere; quæ femina gesserit. 4. Feminas à præstantissimis poetis inductas esse in Epopœjam, et maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam, puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroïnâ quâdam, cui belli alicujus summa committatur; quæ habeat omnes Herois dotes, nullos habeat sexus defectus.

Qui vero negant actionem feminæ esse posse materiam Epopœjæ, respondent. 1. Animorum quidem sexum esse nullum: at feminineum corpus esse imbecillius, cujus contagione languet animus, neque rebus bellicis perfecte tractandis idoneas esse feminas, quibus Aristoteles curam rei domesticæ attribuit, arma vero, et ea, quæ non modo extra civitatem, sed etiam extra privatos parietes fieri necesse est, viris concedit.

Reponunt 2. actionem feminæ convenire Tragediæ, non item Epopœjæ; quia finis hic est tragediæ, ut excitentur, purgenturque quidam animi affectus, qui finis tam facillè obtinetur, sive viri, sive feminæ celebretur actio. At Epopœjæ cum sit ille finis, ut ad ardua quæque, et præclara facta accendat viros Principes, huic rei imparem esse feminæ actionem: unde

Negant 3. Actionem feminæ talem esse posse, quam velint viri Principes imitari. Esto possit illa feminæ actio incitare viros Principes ad arduum aliquod suscipiendum: sed actione illi feminea movebuntur tamquam argumento, quod vocant à *minori ad majus*: quod turpe sit viro, maxi-

me Principi, illud non aggredi, quod femina fortiter gesserit: at enim non erit hæc actio exemplaris loco, quod sibi proponat vir Princeps imitandum.

Observant 4. Nullam unquam feminæ actionem à præstantissimis poetis in materiam Epopœjæ fuisse assumptam: celebratas quidem à Tasso et Virgilio feminas, sed in Episodia quasi contrusas illas fuisse; atque etiam in pœnam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas, ne fuso imbelli, indignoque sanguinè virum aliquem forte contaminarent. Sic Chlorinda, de nocte, et ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atque etiam fictitiæ ille Heroinæ non stant ab Heroe Epopœjæ; immo ipsi adversantur, ut Chlorinda quæ Mahometanis, et Camilla quæ Turno militabat: Adde quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, et Sacerdotem, interimat, Heroem nullum.

Notant 5. Actionem feminæ à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexus defectus, non esse aptam Epopœjæ: quod solvatur hoc pacto actio primaria per machinam, quod vitiosum in primis esse contendunt. Verum ne quid modo dicam de solutione per machinam, de qua postea in forma Epopœjæ: belle reponunt hujus secundæ sententiæ patrōni de actione Heroinæ ordinariæ, et non extraordinariæ, et per miraculum à Deo excitatæ procedere quæstionem. Atque hæc sunt utriusque partis rationes, quæ suum utrinque pondus, suamque, quamvis forte non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II.

ACTIO EPOPŒJÆ QUOMODO UNA.

D. Quo sensu actio Epopœjæ debet esse una?

M. Eo sensu, ut sit illa actio per se simplex, nec dividi possit in plures actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, et multiplicia sui herois facta contexuit in Æneide, quæ sunt quidem variæ per se actiones, sed habet tamen unam, simplicemque actionem, eamque primariam, quæ est in Italia religionis, regnique per victoriam de Turno constitutio, unde pendet Herois felicitas, ad quam ceteras omnes retulit, tamquam actiones secundarias.

D. Quare una debet esse actio Epopœjæ?

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quod omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid in primis absolvendum allaborent, cujus gratia alia esse videantur: talis v. gr. pictura, quæ unum aliquid in unaquaque tabella sic perpollit, ut cetera ad id referri omnia satis intelligantur.

D. Qui Poetæ contra Epopœjæ peccant unitatem?

M. 1. Qui multas actiones unius, ejusdemque herois primarias uno poemate complectuntur. Reprehendit certe Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclare gestas uno eodemque opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quod in Achilleide

Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initio poematis:

Magnanimum Æaçidem, formidatamque Tonanti Progeniem, et patrio vetitam succedere cœlo, Diva, refer. Quamquam acta viri multum in-

(clyta cantu

Meonio, sed plura vacant. Nos ire per omnem Sic amor est, heroa velis, Scyroque latentem Delichia proferre tuba, nec in Hectore tracto) Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.

2. Qui duas diversas actiones primarias, quod uno eodemque tempore contigerint, una Epopœja velit celebrare, esto, id concedatur Historiæ, at Epopœjæ non licet.

3. Qui plures Heroas inducunt; quibus eandem ex æquo gloriam tribuant. Plures adsint, esto unô in poemate Heroes, modo unus ceteris videatur præcellere, cujus sit actio primaria. Sic Pallas et Tarchon in Æneide nihil efficiunt gloriæ; quamvis fortitèr pugnet uterque, atque unus multum conferat ad victoriam de Turno réportandam.

§. III.

ACTIO EPOPŒJÆ QUOMODO TOTA.

D. Quo sensu actio Epopœjæ debet esse tota?

M. Eo sensu vult esse totam Aristoteles, ut sit in illa initium, medium et finis.

D. Quid intelligis per initium, medium, et finem Actionis?

M. Per initium intelligo causas, et consilia Actionis suscipiendæ: per medium, causarum illarum effectus omnes accipio, et effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum; per finem vero illarum omnium difficultatum solutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplo.

M. Exemplum esto in Æneid (a) Æneas incensa Troja in eam regionem, unde majores sui venerant, vocantibus fatis, collecta Trojanorum manu conferre se constituit; *Ecce initium*. Post multos terra marique exantlatos labores, Junone totam Trojanorum gentem dirissimis odiis ubique prosequente, in Italiam tandem appellit. Amice á Latino Rege accipitur, atque etiam in generum adsciscitur. Ægre admodum id ferens Turnus Dauni Rutulorum Regis filius, qui jam dudum Laviniaë Latini filiaë nuptias ambiebat, grave bellum movet contra Æneam, quocum sæpe pugnat, et atrociter: *En medium*. Sed victor tandem Æneas Turno occisso, et Laviniam et regnum obtinet: *En finis*. Reliqua sunt in Episodiis.

D. Quid itaque Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rotulorum, Dau- ni fletum de morte filii, nuptias Laviniaë, et Æneæ apotheosim prosecutus est?

M. Vitiose nimirum, et inepte egit, cum id satis intelligatur consecutum, et multa circa duo postrema insinuet Virgilius in suo opere absolutissimo.

(a) Lib. 3.

D. An ideo perfecta dicenda est, quód tota sit Actio Epopœjæ?

M. Cum tota sít illa Actio, cui nulla pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se apte cohæreant, accedatque rerum omnium perfectio, et absolutio. Qua re præcipit Philosophus, ut pœta, qui fabulam recte velit constituere, non tantum eam non incipiat temere, aut finiat, sed etiam formis traditis insistat. Verum et hæc, et quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commo- dius, cum agetur de forma Epopœjæ, tractabuntur.

§. IV.

ACTIO EPOPŒJÆ QUI VERA, ET VERISIMILIS.

D. Quo sensu debet esse vera Actio Epopœjæ?

M. Eo sensu, ut Poeta teneatur proferre actionem, quæ vere contingerit; quam tamen sic ornavit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quam veritati.

D. Quare Actio Epopœjæ debet esse vera?

M. Quia nemo ad præclarè aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili facto, quod certe tamen cognoverit esse falsum, ac proinde fine suo excideret Epopœja, si falsa induceretur Actio primaria. Idem plane de Tragoedia dicendum est, cujus Actio ut illustris sic vera debet esse, ut moveat.

D. Quo sensu debet esse verisimilis Actio Epopœjæ?

M. Eo sensu, ut quod narratur, credi facile possit contigisse. Nihil præcipit studiosius Philosophus, quam ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. Quare debet esse illa Actio verisimilis?

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisi et illud idem verisimile sit, ut ad imitationem excitet. Nam qui fieri potest, ut si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longe superet, hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impallat?

§. V.

ACTIO EPOPEJÆ QUOMODO ILLUSTRIS ET FELIX.

D. Quo sensu debet esse illustris Actio Epopœjæ?

M. Debet esse illustris vel ratione sui, vel ratione personarum: illustris est ratione sui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione imperii, et constitutione religionis, juxta illud:

*Dum conderet urbem,
Inferretque Deus Latio: genus unde Latinum;
Albanique Patres, atque altæ mœnia Romæ.*

Illustris est ratione personarum Actio Odysseæ, quæ viris non admodum illustribus potest convenire; illa enim sic habet, Ulysses classe amissa, occisis sociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo abfuit, rem

illius domesticam interea proci decoquebant, ejus uxoris nuptias ambiebant, Telemachum filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atque interficit. Quid hic illustre præter personas?

D. Quare illa Actio debet esse illustris?

M. Quia cum Epopœja viros Principes ad præclara facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. Quo sensu debet esse felix illa Actio?

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquàm quod sæpe Actio tota non erit, quæ infelici clauditur exitu, si præterea Heros misere pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiatur, concitabit illa indignationem, ac dolorem: verum ad imitationem sui minime commovebit: et sic Epopœjæ finis non comparabitur. Debet itaque Actio primaria felicem sortiri exitum: quamvis nihil opus sit Heroas inducere usquequaque, et in omnibus adjectitis actionibus fortunatos.

CAPUT III.

DE FORMA EPOPŒJÆ.

D. Quæ est forma Epopœjæ?

M. Cum forma poeseos universè sit fictio, seu constitutio, et compositio rerum quæ tractantur in poesi: sic Epopœjæ forma erit earum

rerum compositio, quæ soli conveniat Epopœjæ, posita illa in quodam cultu, ornatuque actionis, qualem in superiori capite descripsimus: adeò ut illa forma nihil aliud sit, quam Actio suo modo composita, culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam formam, sive Actionis compositionem?

M. Requiritur ut forma illa, fabula, compositio (eodem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes rite distributa, et certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur: 1. Fabulæ epicæ dotes. 2. Partes. 3. Dispositio, de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I.

FABULÆ EPICÆ DOTES.

D. Quæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?

M. Tres in primis memorantur: unitas, magnitudo, majestas.

D. Quomodo erit una illa fabula, quæ res adeo dispares, diversasque complectitur?

M. Erit illa una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio, ut in unum aliquid videantur coalescere, si cum loco movetur aliquid, aut respecatur, non bene sibi constet fabula. Laudat Homerum Philosophus (a), quod sive natura duce, sive arte in Odysseam conclusit ea Ulyssis

(a) Cap. 6.

facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certe laude florere dicenda est Æneis: cui si v. gr. Trojani excidii vel Æneæ: per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Dione tam appositè expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, planè liqueret, vel si ludorum celebritatem, qui ad posteros transmitti deberent, subducas; vel si descensum ad inferos, ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat, Imperio didicit Æneas, silentio prætermittas, aliquid certe in ea fabula desiderari sentias.

D. Quomodo magna erit fabula epica?

M. Philosophus (a) epopœjam comparat cum animali, quod quamvis elegans, si pussillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: si præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ita se habet poema, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ita temperatum, ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cum universè dicta sint, proprie magis ac definite aliquid de justa epopœjæ magnitudine statuendum est, monendumque in primis aliam esse actionis, aliam fabulæ magnitudinem: de prima non ago hoc loco, quæ in eo sita est, ut habeat actio initium, medium, et finem, ut supra docuimus (b), sed de altera institutam esse quæstionem, ac proinde videndum, qua sit illa magnitudo fabulæ. Duplicem igitur illam fecit Phi-

(a) Cap. 5.

(b) Cap. 25. §. 3.

losophus : unam actionis, quam vocat, non nudæ, aut suo carentis ornatu, sed compositæ ; alteram quantitatis.

D. Quænam est magnitudo actionis compositæ?

M. In eo posita est, ut uno circiter anno gesta fuerit, quæ actio primaria : sic Iliadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambryni (a), Odysseæ tantum quinquaginta dies idem attribuit, Æneidi quatuor menses supra unum concessit Virgilius. Sed episodica, aliaque adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus ; cum Ilias novem annis, Odyssea unde viginti res gestas comprehendat, et Æneis, quidquid interfuit ab heroicis Æneæ temporibus ad ætatem Augusti Imperatoris.

D. Quænam est magnitudo quantitatis?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in Æneide, duodena excedit in Odyssea ; octo, vel novem tragœdias vulgo dicitur æquare versum numero in epopœja. Sed de hoc argumento redibit sermo inferius, cum de magnitudine dramatis disputabitur.

D. Unde arcessetur majestas epicæ fabulæ?

M. Ex triplici potissimum capite. 1. Ex mirabili peripetiarum, agnitionum, episodiorum, machinarumque contextu. 2. Ex narratione dramatica, cum personas loquentes, agentesve ad-

(a) Discrt. perip. q. 7. n. 7

ducat poeta. 3. Ex dictione illustri ac splendida, de qua diximus superius (a).

§. II.

FABULÆ EPICÆ PARTES.

D. Quæ sunt partes fabulæ epicæ?

M. Duæ assignantur, nexus nimirum, et solutio.

D. Quid est nexus fabulæ?

M. Est ea pars quæ ab initio fabulæ ad eam usque partem excurrit, qua transit poeta ab infelicitate ad felicitatem in epopœja, vel contra á felicitate ad infelicitatem in tragœdia.

D. Quid est solutio?

M. Est altera pars fabulæ, quæ ab illo transitu usque ad finem pertinet; v. gr. quidquid in Homeri Iliade certamen antecedit, quo decertavit cum Hectore Achilles, in nexu ponitur; ipsum vero certamen est in solutione; item in Æneide, quæcumque Æneæ et Turni monomachiæ præmittuntur, sunt in nexu: ipsa monomachia in solutione est.

D. Quid potissimum observandum est circa nexum fabulæ?

M. Ne varia sic texantur episodica, quæ in nexum cadunt potissimum, ut animum auditoris delectando longius aberrant ab actione primaria, aut á fine poematis sit prorsus aliena.

D. Quid observandum est circa solutionem fabulæ?

(a) I. Lib. Cap. 10. §. 3.

M. Primum, ut si qua sint in solutione episodica, ne longius petantur illa, sed sponte quasi oblata, et e re nata esse videantur; alteram, ut ea sint brevia in primis; quandoquidem in solutione ad finem anhelat auditoris animus, quem proinde longioribus episodiis morari minimè convenit.

D. Licetne adhibere machinam in solutione fabulae?

M. Alii negant, affirmant alii. Qui negant suam I. ex eo capite tuentur sententiam, quod solutio facta per machinam epopoejæ fini maxime officiat. Nam qui poterit ad actionis imitationem vir Princeps impelli, cui se sentiat plano imparem; cum intelligat auxilio se plusquam humano ad simile aliquid suscipiendum indigere? auctoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fieri solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, qua res exire solet.

Qui vero affirmant, ajunt nihil obstare quominus per machinam solvatur epopoejæ fabula. 1. Ad imitationem actionis posse impelli viros Principes, in qua externo quidem numinis alicujus auxilio adjuvatur heros, dum otiosus ille heros non remaneat, sed præstet per se plurimum, unde feliciter cedat præclare factum. 2. Sic clausisse epopoejas præstantissimos poetas; esse v. gr. machinam in Odysseæ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu et auspicio, atque etiam Furiæ ministerio conficitur. 3. Aristoteles præceptionem

maximè locum habere in tragœdia, in epopœja non item; ratio est, quia in epopœja cum lateat magis machina, quam in tragœdia, ubi machina Dei è cœlo delapsi in theatrum producebatur; magis certe animos feriebat subjecta oculis ea machina in tragœdia, quam suscepta auribus in epopœja, ac proinde minus erat ferenda in tragœdia, quam in epopœja. Vide Frizonium, qui tam fusè, quam doctè eo de argumento agit, in poetica dissertatione de narratione (a)

§. III.

FABULÆ EPICÆ DISPOSITIO.

D. Quænam est fabulæ epicæ dispositio?

M. Duplex est illa dispositio, una rerum, partium altera.

D. Quænam est dispositio rerum?

M. Intelligitur illa dispositio è celeberrima inter magni nominis in re poetica auctores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigere, servari ordinem naturalem: alii contendunt eundem debere perturbari: unde quæstio extitit, an poeta, ut historicus, hunc servare debeat narrandi ordinem, ut quodcumque primum contigerit, narret primum, et in ultimum locum conjiciat, quæ postremo facta sunt: vel contra, an debeat relicto naturali ordine pro arbitratu suo à mediis, aut etiam postremis auspicari.

(a) Lib. 2.

D. Quid statuis ea de re sentiendum?

M. Eodem puto utramque recidere sententiam, ac proinde non tam de re hic, quam de voce disputari; nimirum quo nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cum in id omnes consentiant, optime fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioque usurpatum, rerumque permixtionem pèrvelle cadere: verum alii contendunt non ideo perturbari ordinem dicendi naturalem, alii perturbari volent. Quæ ut concilientur inter se dicendum videtur, non perturbate narrari, si spectetur sejuncta ab episodii actio primaria: perturbate vero narrari, si omnia simul accipiantur, neque à primaria actione secernantur episodica.

D. Jam vero quis ordo partium servandus est in fabula epica?

M. Postquam poeta actionem, qualem descripsimus, animo informavit, personarum mores, et officia excogitavit, episodica, peripetias, agnitiones, et machinas commentus est, et suum cuique locum destinavit: ac opus tandem aggreditur, 1. proponendo quid canendum suscipiat. 2. Invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. Rem totam narratione prosequendo. 4. Denique epilogum aliquandò, sive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœjæ partes existunt, propositio, invocatio, narratio, et aliquandò peroratio, de quibus omnibus modo nobis agendum est.

CAPUT IV.

DE PROPOSITIONE EPOPŒJÆ.

D. Quid est propositio epopœjæ?

M. Est prima pars poematis epici, in qua poeta breviter proponit et summam, quâ in reliquo poemate sit dicturus.

D. Quæ sunt dotes illius propositionis?

M. Quod rhetores in orationis exordio præcipiunt, ut appositè, ut breviter, ut verè contextatur, idem omninò de propositione epopœjæ; quæ est ejus exordium, dicendum est.

D. Quomodò apposite præmittetur propositio?

M. Si non vage, sed proprie, congruenterque argumento prætexatur, id est, si rei caput designetur primis versibus; talis est propositio Æneidos.

*Arma, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit litora.*

D. Quomodo brevis erit propositio?

M. Si non excurrat latius in iis, quæ parum ad rem faciunt; ea enim tantum adhibenda sunt, quæ valeant ad docilitatem, et attentionem comparandam cum aliqua, si opus est, benevolentia. In legem brevitas peccat Jovianus Pontanus in principio uraniæ.

*Qui cælo radient ignes quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.*

Ubi vides crebram ejusmodi rei expressionem, ignes, sidera, stellas, cælo, mundo tacito,

&c. quæ omnia eodem recidunt. Quanto aptius est initium Georgicon Virgillii!

*Quid faciat lætas segetes; quo sidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendus
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis
Hinc canere incipiam*

Hic nihil redundat, sed libri Ceorgicon singuli, in singulis fere numeris, aut incisis designantur.

Verum alia est prorsus ratio Panegyricorum, ubi exordimur aliquando á descriptione; vel proposita quæstione, latius excurrimus, ut videre est apud Claudianum in panegyricis.

D. Quomodo verecunde et modeste fiet propositio?

M. Si absit omnis ingenii, doctrinæque jactatio, omnis granditas, ac tumor, et exquisitior ornatus. Cyclicum Poetam, seu circumforaneum, qui Carmen in Coronam ad gloriam aucupandum recitabat, acritè reprehendit Horatius, quod sic exorsus fuisset:

Fortuna Priami cantabo, et nobile bellum adjungit
[mox:

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Deinde prædicat Homerum, qui modestius Odysseam incipit, et paulatim assurgit magnificentius.

Quanto rectiùs hic qui nil molitur inepte?

*Dic mihi, musa, virum captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit et urbes.*

*Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa de hinc miracula promat,
Antiphatem, Scylamque, et cum Cyclope Charibdim.*

Initium Pharsaliæ adfectatius videtur et tumidius.

*Bella per Æmathios plusquam civilia campos.
Jusque datum sceleri canimus, populumque po-
In sua victrici conversum viscera ferro, (tentem
Cognatasque acies et rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, et pila minantia pilis.*

Quæ Carmina, ut nihil dicam de voce plusquam initio Poematis usurpata, tam vasta sunt, sonantia, tumida, ut fateatur Scaliger se videri sibi audire Lucanum, non tam canentem, quam latrantem. Nihilo fuit verecundior Statius in principio Achilleidos.

*Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti
Progeniem, et patrio vetitam succedere cælo,
Diva, refer.*

Ubi versu primo sexies litteram à repetitam habes, tres continuas voces tetrasyllabas, quæ negotium facessant pronuntianti.

CAPUT V.

DE INVOCATIONE EPOPŒJÆ.

D. Quid est Invocatio in Poemate Epico?

M. Est ea pars Poematis Epici, in qua nu-

men aliquod invocatur, cujus afflatu Carmen, quod per se arduum est, et humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem et admirationem commovet; atque etiam summam operi conciliat auctoritatem, ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cum grave aliquod describitur Poema, illa adhibetur; in minoribus vero Poematibus, maxime in Panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, aliquando cum illa involvitur. Latini epici ut plurimum sejungunt; sic apud Virgilium post hanc propositionem: *Arma verumque cano &c.* sequitur Invocatio, *Musa mihi causas memora &c.* Græci vulgo invocationis propositionem implicant; sic Homerus orditur Iliadem. *Iram cano Dea Pelidæ Achilles, &c.* Sic Odysseam, *Virum mihi dic musa, &c.* Atque etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, et Virgilius ipse in eclogis invocationem cum propositione permiscet. Id autem fit opportune, cum opera principibus inscribuntur viris, quos honorifice statim appellamus.

D. Repetiturne Invocatio in decursu Poematis?

M. Repetitur, cum res gravior dicenda occurrit: ac cum comparatur attentio, cum significatur tanti rem esse, ut opus sit divino quodam afflatu ad eam pro dignitate exponendam.

D. Qui sunt invocandi in Poemate?

M. Ethnico poetæ profana, et commentitia

numina liceat invocare; ac christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo Deipara, Angelus Tutelaris, aut iis, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Item si res præclare gestus Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus; commode ille potest invocari, uti exemplo suo docuit Virgilius l. Georg. his luculentis carminibus:

*Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura Deorum
Concilia incertum est, urbesne invisere Cæsar,
Terrarumque velis curam, &c.*

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flacus initio Argonaution, et Statius initio Thebaidos Domitianum invocant. Atque hic observandum est, licere Poetæ Christiano in Sacro Poemate Musas usurpare pro poetica facultate, pro sacro impetu, atque entusiasmo Jovem pro cælo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoque hæc aliaque his similia hoc sensu accepta posse Poematis de Christianis mysteriis scriptis inseri.

CAPUT VI.

DE NARRATIONE EPOPEJÆ.

D. Quid est Narratio Epopejæ?

M. Est pars, seu potius corpus Poematis, cui Propositio et Invocatio quasi facem præferunt, parantque attentionem, et docilitatem. Cum autem non tam verum, quam verissimile poetæ sit

propositum; sic non tam rei gestæ, quam velut gestæ expositio dici debet hæc Narratio.

D. Quid est spectandum maxime in illa Narratione?

M. Cùm tam late pateat, ut totum Poema exhauriat; cadunt in illam quæ hactenus omnia de Epopœja, atque etiam de poesi universe sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgo assignantur, illius dotes.

D. Quæ sunt illius dotes?

M. Tòt Epicæ, quòt Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur, Brevitas, perspicuitas, Probabilitas, et Suavitas.

D. Quo sensu narratio Epica debet esse brevis?

M. Eo sensu, ut crebriores, prolixioresque digressiones non adhibeantur, maxime si ad rem parum faciunt. Arguitur Catullus, quod dimidium Poematis de nuptiis Pelei, et Tetidos in descriptione vestis, Ariadnæque fabula consumpserit. Fabulæ epicæ, qualem descripsimus, servetur magnitudo, quæ longior non erit, si nihil adducatur inane, quod recidi possit. Nam ut acute Martialis:

*Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere
Sed tu, Coschoni, disticha longa facis. (possis:*

D. Quomodò debet esse perspicua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas, et historias, si usurpentur hellenismi, seu formæ loquendi à Græcis desumptæ: sed ita tamen, ut à quovis non imperito facile intelligantur: si vocabu-

la obsoleta, et ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sane ut quisque disertissimus est, ita loquitur apertissime: sed sat multa eo de armento tradidimus supra in Dictione poetica.

D. Quomodò debet esse Probabilis illa Narratio?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magis curare Poeta, ut jam sæpe docuimus. Itaque, quod recte monet Horatius:

*Ficta voluptatis causa sint proxima veris;
Nec quodcumque volet, poscat sibi fabula credi.*

In locis, temporibusque notandis, maxime vero in effingendis personis, hujus verisimilitudinis habenda est ratio:

*Ætatis cuiusque notandi sunt tibi mores;
Mobilibusque decor naturis dandus, et annis.*

Inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculentèr ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in poemate spectatur in primis.

D. Quomodo suavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, et jucunditate verborum sonantium, leniumque floreat, quod de oratione monet Tullius: si neque asperos habeat concursus; neque disjunctos atque hiantes: si sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto: si eodem semper tenore non decurrant carmina. Item suavis erit, si intexantur hypotyposes, suspensiones, metaphoræ, exclamationes et admirationes; si interponantur motus ani-

morum, mores, et colloquia personarum: obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad suavitatem accommodatius est, quam idonea, rebusque ipsis consentanea modulatio numerorum, de qua egimus in Dictione Poetica.

CAPUT VII.

DE EPILOGO EPOPŒJÆ.

D. Apponitur Epilogus, et quasi peroratio Epopœjæ?

M. Apponitur, non semper quidem, sed aliquando tamen et Epopœja, et aliis Poematibus: atque etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9 Æneid. narrata Nisi et Euryali celeberrimi paris amicorum cæde, rem hoc Epilogo sive epiphonemate concludit:

*Fortunati ambo; si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum.
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.*

In fine sæpius suorum operum Epilogum usurpant Poetæ variis modis. Nam aliquando indicant ea, quæ cecinerunt, et temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt: ita Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arborum cultu, pecorumque canebam.

*Et super arboribus : Cesar dum magnus ad altum
Fulminat Fuphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii:
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juvena,
Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.*

Aliquandò gratulantur, et immortalitatis spe sibi blandiuntur: sic Ovidius in fine Metamorphoseon canit:

*Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Cum vellox illa dies, quæ nihil nisi corporis hujus,
Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.*

In eundem sensum librum tertium carminum claudit Horatius.

*Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius:
Quod nec imber edax, aut aquilo impotens
Possit diruere, aut tnnnumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar &c.*

Modestius suam Thebaidam affatur Statius in fine:

*Durabisne procul, dominoque legere superstes,
O mihi bisseos multum vigilata per annos
Thebai? jam cæptæ præsens tibi fama benignum
Stravit iter, cœpitque novam monstrare futuris
Jam te magnanimus dignatur noscere Cæsar,
Itala jam studio discit, memoratque juvenus.*

*Vive precor; nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longe sequere, et vestigia semper adora.
Mox tibi si quis adhuc prætendit nubila labor,
Occidit, et meriti post me referentur honores.*

Epilogum Epopœjæ minime necessarium esse demonstrat Ilias, Odyssea, et Æneis, quæ ipsa narrationis absolute conclusionem concluduntur.

INSTITUTIONUM POETICARUM,

LIBER TERTIUS.

DE DRAMATE.

M. Epicam Poesim excipit proximè Dramatica, de qua sic disputabimus, ut in Poema Dramaticum universè primum, deinde in singulas ejus species inquiramus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque, quæ ipsum tum generatim, tum singulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT I.

DEFINITIO POEMATIS DRAMATICI.

D. Quid est Poema Dramaticum?

M. 1. Si vocis etymon spertes á Voce græca DRAM, latina *agere*, dicitur Poema Dramaticum, quod totum sit in actione: unde Actores vocantur ii, qui eo in Poemate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras, est *Imitatio Actionis unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis; quæ metro et harmonia, non narrando, sed agendo, vel quosdam animi affectus excitat et perpurgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.*

D. Explica, quæso, singulas voces?

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*, quia cum poesis in imitatione actionum humanarum sit posita, ut *initio* docuimus; species quoque illius singulæ hujusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicitis, vel infelicitis.* Quibus verbis partim Dramatica Poesis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magnà, vera, verisimilis, illustris, ac felix: partim ab eadem discrepat, cum Actio Dramatica possit esse falsa et vulgaris, si scribatur Comœdia; infelix, si Tragedia.

3. Dicitur Poema Dramaticum *imitari metro et harmonia*, quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vincta oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*, quia nihil ipse Poeta exponit, aut commemorat,

ut in Epopœjæ: sed productis in scenam personis sermonem tribuit, easque inter se agentes, negotiantesque exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus, vel privatæ vitæ exemplum proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis poematis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragœdia, vitæ privatæ proponit exemplum Comœdia; mores utraque, ut omnis poesis, recte instituit.

CAPUT II.

DE MATERIA POEMATIS DRAMATICI.

D. Quænam est materia Poematis Dramatici?

M. Est actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix vel infelix.

D. Quo sensu debet esse una, et tota illa Actio?

M. Eo sensu, ut nec in plures Actiones primarias dividatur, nec suo initio, medio, ac fine careat; ut supra docuimus.

D. Quo sensu debet esse Magna?

M. Eo sensu, ut eo usque crescere possit ac debeat, donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commode mutatio inferatur in Fabula implexa; et in simplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supre-

mus est actionis terminus: qualis sit ille, patebit ex dicendis inferius.

D. Quomodo erit Vera, vel Falsa?

M. Si vere contigerit, aut non contigerit, quando autem, et quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniat, dicetur postea, cum agetur de Tragœdiâ, et Comœdia (a).

D. Quo sensu debet esse Verisimilis?

M. Eo sensu, ut nihil afferatur, quod sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.

D. Quomodo Actio illa Insignis erit, vel Vulgaris?

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat Tragœdiæ, vel Comœdiæ, explicabitur inferius (b).

D. Quomodo erit Felix, vel Infelix illa actio?

M. Ratione exitus felix, vel infelix solet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoque felix est, quæ licet multas contineat turbas; fortunato tamen exitu concluditur: et contra infelix illa est, quæ quamvis prospere admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas, suis locis exponetur.

(a) Cap. 8 et 1.

(b) Cap. 9.

CAPUT III.

DE FORMA POEMATIS DRAMATICI.

D. Quæ est Forma Poëmatis Dramatici?

M. Est Fabula, sive Compositio Actionis, in qua, ut in Epica, considerandæ sunt Dotes, Partes, et Dispositio.

D. Quæ sunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?

M. Prima est Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

§. I.

UNITAS ET SIMPLICITAS FABULÆ DRAMATICÆ.

D. In quo posita est Unitas Fabulæ Dramaticæ?

M. In tanta partium omnium, rerumque diversarum inter se connexione, ut in unum aliquid videantur coalescere.

D. Quomodo simplex esse debet Fabula Dramatica?

M. Geminam tribuit huic voci notionem Philosophus (a), qui Fabulam simplicem modo duplici, modo opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula: qui è felicibus infelices, aut contra ex infelicibus felices existunt. Duplex vere ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt, ut fit in Odissea, ubi felix

(a) Cap. 9. Poet. cap. 1.

Ulysses, Proci infelices; et in Æneide felix Æneas, Turnus infelix efficitur. Atque hoc sensu simplicem Fabulam esse vult Aristoteles (a) in Dramate; aut saltem longe anteponit duplici; quod multo magis valeat ad effectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementius, cum grandi omnes, nullo excepto, excipiuntur calamitate in Tragœdia; in Comœdia vero placet magis, qui lætus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una et continua sic, ut sine peripetia, id est, sine manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione, ad finem deducatur. Fabula vero implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraque simul ad finem usque procedit.

D. Da exemplum utriusque Fabulæ, simplicis, et implexæ?

M. Habes simplicem Fabulam in Ajace Sophoclis, et Hercule Furiente Senecæ, et alibi passim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. g. Ajax plenus animi, et contemptus impatiens furit, posteaquam vero ad se rediit, præ pudore sibi mortem consciscit: eodem fere modo Hercules se gerit, nisi quod supersit.

Fabulæ implexæ exemplum habes exemplum apud Senecam in Œdipo: ubi cum Œdipum missus Corintho Senex adisset, ut significaret, Regem ipsum Corinthiis pronuntiatum esse, atque hac ratione gratissimum illi nuntium afferre se

(a) Cap. 1.

existimaret, contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se et parricidam, et incestis Jocastæ matris implicatum nuptiis; atque hinc subito, et præter omnium expectationem factus est infelicissimus. Ubi vides mirabilem peripetiam simul et agnitionem. Atque hæc Fabula, quæ implexa dicitur, longe præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem, quatenus videlicet illa duplici, non vero quatenus implexæ opponitur.

§. II.

MAGNITUDO FABULÆ DRAMATICÆ.

D. Quænam est justa magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quod oculis evenire solet, cum corpus videmus; idem plane accidit memoriæ, cum Dramaticam Fabulam excipimus (a). Ut enim quæ vastiora sunt, oculorum conspectum; sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facile excedunt: utriusque vero facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atque hinc factum est, ut quemadmodum in omni corpore, sic qualibet in Fabula Dramatica justa quædam debeat esse magnitudo, quam uno quasi intuitu complecti possit auditor: ne distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animo remittant, ac frigeant, qui concitabuntur affectus. Quæ lex pro Tragicis

(a) Arist. cap. 5.

posita, valet etiam pro Comicis; ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ rite instituendæ ratio quæritur.

D. Quænam est igitur illa magnitudo?

M. Præter assignatam superius magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philosophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quænam est magnitudo Actionis compositæ?

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria, ut uno solis ambitu contineatur. (a) Id est, ut unum diem naturalem, vel nullo modo, vel parum certe excedat, atque etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus horis, possit definiri: immo eo perfectior, et convenientior erit illa Actio, quo magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latius multo possunt excurrere, quæ adhibentur Episodia, quamvis et rariora, et breviora esse oportebit, quam quæ adjiciuntur in Epopœja: ne rerum multitudine, ac varietate animus distrahatur, atque obruatur; sic in Dramate, ut ad primariam actionem non satis attendat, minusque concipiat, qui debent hinc oriri potissimum affectus. Atque eo sensu accipienda sunt Philosophi verba cum Tragœdiam inter et Epopœjam id quoque assignat discriminis: ut certo quodam tempore Tragœdia nullo definiatur Epopœja.

(a) Arist. cap. 5.

D. Quænam est magnitudo Quantitatis?

M. Quantitas illa posita est in numero versuum, ad ducentos trecentosve supra mille, atque etiam apud recentiores ad duo millia recensentur: hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas et senas horas exhibeatur Drama: adeo ut nec brevius sit, nec longius; non brevius quidem, ne forte locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius, ne possit usurpari illud Plautinum: *Lumbi sedendo, et oculi spectando dolent*. Jam vero quæ sint partes Fabulæ Dramaticæ, aut quæ illarum dispositio, patebit ex dicendis capite proximè consequenti, et ex capite II.

CAPUT IV.

DE PARTIBUS POEMATIS DRAMATICI.

D. Quæ sunt partes Poematis Dramatici?

M. Cum Poema Dramaticum ex materia constet, quæ est Actio, quam descripsimus; et forma, quæ est eadem Actio composita, exultaque, de qua modo egimus; hinc factum est, ut modo materiæ, modo formæ, modo utriusque simul habita ratione, in suas partes variè soleant Auctores illud Poema distribuere. Sex omnino Dramatis in suas partes reperio divisiones.

D. Affer, quæso, et explica illas omnes divisiones?

M. Prima divisio est in *Diverbium et Chori-*

cum, quæ omnium maxime generalis est; nam quidquid est in Dramate, ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. Diverbium itaque est ea pars Dramatis, in qua colloquuntur, aguntve inter se, qui dicuntur Actores. Choricum vero dicitur illa pars, in qua iidem Actores, vel alii concinunt aliquid cum Dramate connexum, de quo postea.

Altera divisio in *Nexum et Solutionem* tam late patet quam prima: quamvis alio modo Drama partiatur. Nexus in Dramate, ut habet Aristoteles (a), est totum id, quod à principio ad ultimam usque pertinet partem, ex qua fit mutatio fortunæ: hac autem mutatione felicitati infelicitas in Tragœdia, et felicitas infelicitati succedit in Comœdia. Solutio vero à mutationis principio ad finem usque protenditur. Sic in *Œdipo Senecæ* quidquid antecedit illum locum, ubi se tandem et patris interfectorem, et matris maritum agnoscit; *Œdipus*, unde summa oritur infelicitas, est in nexu, reliqua sunt in solutione. Sed de Nexu et Solutione quantum satis est dictum superius (b) in *Fabula Epica*.

Tertia divisio (c) fit in *Prologum, Episodium, Exodum, et Choricum*. Prologus præcedit primum cantum, diciturque ea pars continere quasi *semina* omnium, quæ dicenda sunt in reliquo Dramate: adeo ut Actorum nemo prodeat in Sce-

(a) Cap. 10 Poet.

(b) Lib. 2. cap. 3. §. 2.

(c) Arist. cœ. 1. 10.

nam, qui non sit cognitus in Prologo, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipue, potest enim á domesticis, amicisve de novo aliquis in duci.

Episodium hoc loco, juxta Aristotelem, continet tres Actus intermedios: adeoque tam primariam Actionem, quam secundarias, sive adjectitias comprehendit. Ubi notari velim, et actionem illam primariam, et secundarias etiam esse Actoris primarii: quamvis hæ quoque Actiones adjectitiæ possint esse illorum, qui sunt post primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideo Actores Episodici. Exodus est quintus Actus, ubi Catastrophe, de qua mox, sicuti et de Choro capite proxime consequenti.

Quarta divisio fit in *Protasin, Epitasin, Catastasin, et Catastrophem*.

Protasis, quæ significat præstitutionem, et præordinationem, est Dramatis initium, in quo proponitur summa rei sine exitus declaratione: ut animus auditoris suspensus teneatur; nam si præsciretur Fabulæ exitus, non sic placerent, quæ postea dicerentur.

Epitasis, quæ rei constitutionem significat, vel ut alii interpretantur, exaggerationem; est ea pars, quæ protasin proxime consequitur, et in qua turbæ excitantur, totaque rei negotiatio magis involvitur, diciturque á Latinis nodus erroris.

Catastasis est ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: ostenditur tamen quomodo

possint illæ postea explicari, unde á multis Catastasis confunditur cum Epitasi.

Catastrophe, quæ subversionem sonat, est ea pars, in qua totum negotium dissolvitur, cum Actor primarius á felicitate transit ad infelicitatem, vel contra. Ad extremum Dráma, si ita fieri possit, illa est rejicienda, quo magis auditorum animus suspendatur, ad delectetur.

Quinta divisio fit in quinque actus, qui sic appellantur ab actione, cujus sunt partes: quare tot sunt illi Actus, quot habet Actio diversas partes et præcipuas. Quinque recensentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem proprie deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, qua res implicite dissolvantur; quintus impedita artificiose expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius.

*Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, qua posci vult, et spectata reponi.*

D. Est ne semper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ possunt esse magis minusve graves, populoque jucundæ. Jam vero Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actus, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel adventu, vel interventu, vel abitu.

D. Quot sunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviore, vel jucundiores: pauciores olim adhibebantur; nunc jam ad tredecim, et amplius numerantur.

D. Quot sunt Actores in Dramate?

M. Plures esse quam quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui si prodeant simul in Scenam tres tantum, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ita præcipit Horatius:

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in *Fabulam, Mores, Sententiam, Dictionem, Melodiam, et Apparatum*. Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, et actionum compositam, instar animæ obtinet in Dramate: et continet actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta; quare non tam pars Dramatis, quam ipsum Drama debet appellari.

D. Quomodo itaque Mores, Sententia, et Dictio cum Fabula, dicuntur ex æquo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent, ut Drama partiri cum ipsa dicantur ab Aristotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam, et Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, et ingenium cujusque: diximus requiri bonos, convenientes, et æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini nomen partus esse solent, ac proinde debent esse illis in

(a) Aristot. cap. 4.

primis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragœdia et Comœdia.

Quo sensu Melodia, et Apparatus dicuntur esse partes Dramatis?

M. Quia quamvis extra Dramã esse censeantur, ad ejus tamen splendorem cum conferat plurimum (sicut ad commotionem affectuum), duæ quoque Dramatis partes vocantur á Philosopho (a). Quare de aliis cum egerimus superius, de his quoque modó agendum est.

CAPUT V.

DE CHORO IN DRAMATE.

D. Quid est Chorus in Dramate?

M. Est pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quo dictum est jam in fine proxime superioris capituli. 2. Sequi actum, aut etiam præcedere: quod actui solet postponi, raro præponi. 3. Cum concentu, quod, qui chorum ajunt, concinere soleant, atque etiam aliquando loquantur.

D. Quid canitur á Choro?

M. Non canitur quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum et affine argumento quod

(a) Arist. cap. 4.

tractatur. Nam vel ferebant iudicium de iis, quæ agerentur in Fabula, vel favebant bonis, et lugentibus, vel monebant iram esse frænandam, insanosque motus coercendos, vel lugebant cum miseris, vel superos deprecabantur. Chori officia expressit Horatius his versibus:

*Actoris partes Chorus, officiumque virile
Defendat: nu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, et hæreat apte.
Ille bonis faveatque, et consilietur amicis;
Et regat iratos, et amet peccare timentes.
Ille dapas laudet mensæ brevis, ille salubrem
Justitiam, legesque, et apertis otia portis.
Ille tegat commissa, Deosque precetur et oret.
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.*

CAPUT VI.

DE SCENICO APPARATU.

D. Quid est apparatus Dramatis?

M. In Fabulæ partibus reponitur à Philosopho apparatus ille, qui recte dici potest ornatus ille omnis, quo et Scenæ et Personæ instruuntur ad exhibendam ex arte fabulam.

D. Qualis debet esse Scenæ ornatus?

M. Per Scenam hic intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata: de quo difficile est aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi scenici in Theatro, quod in modum Hemicycli erat; in eo tria spectabantur maxime, Scena, Orchestra, Proscenium. Scena est

frons Theatri ab uno cornu ad alterum cum co-
opertura. Orchestra locus est, in quo spectatores
Drama intuebantur. Proscenium item locus ante
Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodi-
bant. Scena itaque altior erat pulpito, pulpitem
proscenio, proscenium orchestra.

D. Qualis debet esse Personarum ornatus?

M. A diverso vestium genere diversas quo-
que sortiebantur appellationes Dramata, sive Fa-
bulæ. Palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ,
quod pallio Græci Actores uterentur; Latinorum
togatæ, quod togas illi adhiberent; dicebantur
item apud eosdem Latinos *prætecta* Fabulæ, quæ
Regum, Principum, et virorum illustrium actiones
imitabantur, quod personarum istiusmodi esset
prætecta; togatæ tantum vocabantur, quia toga
erat vestis popularis, juxta illud Horatii: *Vel qui
prætectas, vel qui docuere togatas.* De vestium
forma, ornatuque in Dramate nihil certi jam potest
afferri, quod varientur vestes pro diversitate re-
gionum, ac personarum, quæ in Scenam indu-
cuntur.

Postquàm ea protulimus, quæ ad Drama
spectant universè, nunc de Tragœdia, et Comœ-
dia, quæ sunt ejus partes, videamus.

CAPUT VII.

DEFINITIO TRAGŒDIÆ.

D. Quid est Tragœdia?

M. I. Secundum vim vocis Tragœdia est

cantus ob hircum; deducitur enim à vocabulis TRAGOS *hircus*, et ODE *cantus*: quod Tragœdia prius fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hostis mactabatur, sive quod hircus præmium esset certantibus, juxta illud Horatii:

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, juxta alios, à nomine *trix Fœx*: quia ora fœcibus perlinebant Actores ante usum personarum ab Æschylo repertum, juxta hæc Horatii carmina:

*Ignotum Tragicæ genus invenisse camœnæ
Dicitur, et plaustris vexisse Poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentve peruncti fœcibus ora.*

2. Definitur (a) Tragœdia: *Imitatio Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, et insignis, quæ metro, et harmonia, non enarrando, sed agendo misericordiam ciet ac terrorem, ut affectuum expiationem, seu purgationem inducat.*

D. Explica, quæso, singulas definitionis partes.

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*, quia poësis, maxime Dramatica, actiones humanas imitatur, ut diximus superius.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, insignis*, quibus verbis notatur materia Tragœdiæ, quâ partim convenit cum Epopœja, et Comœdia, partim ab iisdem discrepat. Nam materia Epopœjæ est Actio, quæ habet quidem omnes illas dotes, sed debet insuper felici exitu terminari: quod in Tragœdiam non cadit, quæ sæ-

(a) Arist. cap. 3.

pius infelicem, raro admodum felicem habet exitum. Comœdiæ vero Actio vulgaris est, et obscura.

3. Dicitur *metro, et harmonia perfici Tragœdia*: quod sermonem non qualemcumque, sed metro adstrictum, ut alia Poeseos genera, requirat: item et harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat in primis.

4. Dicitur, *non narrando, sed agendo* exhiberi Tragœdia: quia, cum sit Poema Dramaticum, tota debet esse in Actione: quo pacto ab Epopœja discrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in Actione sita est. Poeta modo narrante per se, modo alios narrantes, agentesve inducente.

5. Dicitur *excitare misericordiam, et terrorem, ut affectuum expiationem purgationemque inducat*: quibus verbis Tragœdiæ finis attingitur: de quo postea pluribus.

CAPUT VIII.

DE MATERIA TRAGŒDIE.

D. Quid est Materia Tragœdiæ?

M. Est *Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, et infelix* (a).

D. Quo sensu Actio Tragœdiæ debet esse una?

(a) Arist. cap. 5.

M. Eo sensu: 1. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit. 2. Ut omnia, quæ sunt illius Actionis primaria, ut in uno eodemque loco facta esse videantur, in eodem cubiculo, v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris: unde Tragœdia apponi solet, Scena est Romæ, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quomodo Actio debeat esse una et tota, diximus alias (a).

D. Quomodo debet esse vera et verisimilis Actio Tragœdiæ?

M. Eo sensu, ut vere contigerit Actio primaria: alioqui non multum moveret Tragœdia, si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent; quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ita dicendum de Episodiis, quæ, cum sint actiones adjectitiæ, per se sæpe non adeo spectabiles, nihil opus est esse vera.

D. Possunt ne esse falsa Actionis primariæ, quæ dicuntur Adjuncta?

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorum. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima, atque illa tam vera esse debent, quam ipsa Actio, cujus Adjuncta sunt: non licet v. gr. fingere à patre filium, vel à filio matrem fuisse interfectam, nisi fide Historiæ id constet, pro falso enim habetur, quod instiusmodi est, nisi consignetur Historiæ monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum,

(a) Lib. 2. cap. 2. §. 2 et 3.

quæ sunt minus spectabilia, adeoque non solent, aut certe non debent necessario in Historia notari, quæ si verisimilia sint, facile vera esse credentur. Peccabit itaque contra hanc præceptionem, qui Cæsarem naturali morte, non violenta extinctum induxerit: non peccabit, qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit, quod primum, non item alterum Historia notare debuerit. Qua ratione debeat esse verisimilis Actio Tragœdiæ, satis indicatum est superius, cap. 3. in materia Dramatis universe spectata.

D. Quo sensu insignis erit illa Actio?

M. Insignis erit non ratione tantum personarum, quæ inducuntur; sed etiam, et quidem præcipue, ratione sui. Nimirum id requirit propositus Tragœdiæ finis; cum medius multo ciantur affectus, purgenturque, quando illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatem maximam deveniunt, ut inferius (a) docebitur. Insignem certe, notamque vult esse Horatius hanc Actionem.

*Rectius Iliacum carmen deducis in Actus:
Quam si proferres ignota, indictaque primus.*

Quamquam et suus sit in Tragœdia, ut in Epopœja, locus personis ignobilioribus, seu iis, quæ Actores Episodici appellantur.

D. Quo sensu debet esse Actio Tragœdiæ infelix?

M. Eo sensu I. ut sit Actio illa plena luc-

(a) Cap. 10.

tus, et terroris. 2. Ut infelici plerumque terminetur exitu: quia misericordiam et terrorem debet concitare, ut animi affectus ex fine suo purget.

D. Quomodo delectabit quæ plena luctus erit Tragedia?

M. Non quidem res ipsæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles (a), sed excellens illarum delectabit imitatio. Nam eorum, quæ vel fugimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, et cadaverum affabre factas non sine lætitia intuemur: quod insitum sit à natura hominibus imitari; ut idem observavit Philosophus. Adde quod tantæ calamitatis expertes nos esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D. Numquid licet aliquandò felici exitu claudere Tragediam?

M. Quamvis satius sit exitum Tragediæ esse terribilem, et inexpectata felicitis fortunæ in luctuosam mutatione stupendum; volunt aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in gratiam auditorum, qui demum redire malint læti, quam tristes; adeoque indignius non habitum v. gr. primum Actorem expedire se posse è magna, quam incurreret, calamitate, atque id unum inquiri contendunt, ut luctuosa sit tota Tragediæ facies ad illius finem obtinendum.

(a) Post. cap. 2.

CAPUT IX.

DE FORMA TRAGÆDIÆ.

D. Quænam est forma Tragœdiæ?

M. Est Fabula, sive compositio Actionis Tragicæ.

D. Qualis debet esse illa Fabula, sive compositio?

M. Debet esse una, simplex, juxtæ cujusdam magnitudinis, in suas partes rite distributa, et variis Fabulæ ornamentis conspicua: quæ dotes explicatæ sunt superius, cum egimus 'universe de Forma Dramatis.

D. Quid speciatim præcipitur circa Fabulam Tragicam?

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est, ut adnexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramque simul; atque etiam vult talem esse Philosophus (a), ut ex peripetia et agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio, unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, et perturbationem.

D. Qualia debent esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetiæ, et Agnitiones, ut diximus, sunt adhibendæ, concitandis affectibus cum primis idoneæ. 1. Inferenda Episodia pauciora, et breviora, ut supra monuimus. 3. Machinæ usurpandæ, modo non in solutione Fabulæ, sed in

(a) Arist. cæp. 11.

nexu, ut docuimus. 4. Circa mores præcipitur non tantum, ut boni sint, convenientes, et æqualis tenoris, sed etiam graviores, severioresque pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matronæ gravi confertur Tragœdia apud Horatium:

*Effutire leves indigna Tragœdia versus,
Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit satyris paulum pudibunda protervis.*

De eadem sic habet Ovidius (a):

Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit.

5. Aspergendæ sententiæ, quæ graves personas deceant: qua cautione superius tradidimus. (b)

6. Dictio tam gravis esse debet, quam res ipsæ, quæ tractantur; versus jambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius *alternis aptum sermonibus*: quod ille numerus familiaris sit, et in omnem facile sermonem incurrat. Demittit tamen se decenter Tragœdia, uti se attollit Comœdia, ut idem observavit Horatius:

*Interdum tamen et vocem Comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*

CAPUT X.

DE FINE TRAGŒDIÆ.

D. Quis est Finis Tragœdiæ?

M. Finis Tragœdiæ est concitare quosdam

(a) 2 Trist.

(b) Lib. I cap. 9.

animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purgationemque, quam vocat, Tragœdiæ, ut finem, indicit Aristoteles: cui consentiunt alii, qui ea de re scripsere Auctores. Atque hic finis tam accurate, quam dilucide breviterque discutiendus est; cum exquisitus ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic præcipi, delectus, atque adeo optima pendeat Fabulæ Tragicæ constitutio. Quare disquirendum, 1. Qui affectus in Tragœdia. 2. A quibus. 3. Quomodo debeant concitari.

§. I.

QUI AFFECTUS CONCITENTUR IN TRAGEDIA.

D. Qui affectus concitantur in Tragœdia?

M. Misericordia et Terror, quorum opera purgantur omnes alii affectus: unde Scena appellata est quædam quasi palæstra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, et perficiuntur.

D. Quomodo purgant alios affectus Misericordia, et Terror?

M. Misericordia tangimur, cum videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem: timemusque, ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodammodo æquali accidit: et sic misericordia parit timorem, cautumque præstat, quem afficit, ne gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Item ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus, ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quo de-

siderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanæque causæ nostrarum calamitatum.

§. II.

A QUIBUS CONCITENTUR AFFECTUS IN TRAGŒDIA.

D. Quinam debent concitare Misericordiam, et Terrorem in Tragœdia?

M. Multo melius Actores, qui neque improbi, neque admodum probi sunt, sed inter illos mediæ, et qui cum amicis rem habebunt, aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. Quare minus commovebunt, qui sunt improbi?

M. Quia ut improborum felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam, aut terrorem: non misericordiam, quia dignum existimat quisque improbum calamitate, qua premitur; non terrorem, quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpa factum esse videt; terreatur, esto, qui scelestum affligi scelestus aspicit; sed vulgo non sunt aut censentur improbi, qui adsunt spectatores, adeoque non est existimandum, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. Non poterunt igitur improbi in scenam produci?

M. Poterunt utique, ut jam præmonuimus, sed ea adhibita cautione, ut, si minus misericordiam, terrorem saltem vel probis spectatoribus

incutiant: quod sane fiet, si non tam ex culpa, quam ex errore humano lapsi videantur.

D. Quare minus apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoque terrori, qui sunt maxime probi?

M. Quia qui probus est in primis, cum sit infelix, non misericordiam, cum solam pariat indignationem, eamque maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; non terrorem, quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas.

D. Non licebit ergo probos in scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando feliciter in theatrum, uti et viros alios probos, qui semel aut amore ducti impotentius, aut ira abrepti vehementius cæco quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosque arcet à theatro, quo prima Tragædiæ forma posita est: nec quidem aliud voluit Philosophus, cum sic præcepit, quam quid sit ea in re præstantissimum indicare.

D. Quem facis Actorum medium probum inter et improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit, qualem CEdipum fuisse accipimus: cujus neque magnæ virtutes, neque summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditori solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est

transgressus : nec contra improbi, quia inconsulto peccat. Sic idem Œdipus, cum parricidium summum esse crimen non ignoraret, Lajum tamen misere per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere : ut hac ratione major calamitas terrorem, simul, et commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, et consanguineos res geri debet in Tragœdia?

M. Quia 1. Si inimicus inimicum occidat, nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atque etiam facile ferent homines in alio, quod essent ipsi quoque facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus ignoto; cum hoc agat sine affectu, nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctos occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, et cognatos res geratur; ut si frater fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis enim ista cum fient, movebunt commiserationem : à consanguineis, atrocitas etiam videbuntur, ut cum Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alcæon.

§. III.

QUOMODO CONCITENTUR AFFECTUS IN TRAGŒDIA.

D. Quomodo concitantur Affectus in Tragœdia?

M. In hoc variant Tragœdi (a): apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei vel conscius; item sic committit, ut factum vel post, vel ante agnoscat. Item ante agnoscit, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut pœnitentiam agat.

Atque ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt variæ species Tragœdiarum; quatuor celebrantur in primis. 1. Est quando agnoscitur, qui occiditur, ut cum Medea liberos occidit. 2. Quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cum Œdipus Lajum sua manu peremptum audit. 3. Quando agnoscitur eo tantum momento, quo perire debet, et periculo eripuit, ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4. Quando agnoscitur, qui periturus est, et ad mortem quæritur; nihil tamen conficitur: ut cum Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neque tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, et horror animis incutitur?

M. Non licet: neque enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses; aut fœda aspectu, aut visu atrocia, juxta illud Horatii:

*Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in anguem,
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.*

(a) Arist. cap. 12.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit subicere?

M. 1. Prænunciabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio. 2. Postquam gesta fuerint, narrabuntur, quod Nunciorum munus esse solet; sic præceperat Horatius:

..... *Non tamen intus*

*Digna geri, promes in scenam, multaue tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.*

D. An non licebit aliquid ob oculos ponere, quod speciem aliquam habeat crudelitatis?

M. Licebit vincula, ipsumque demortui Principis cadaver deferre in medium ad commovendum auditorem; item verbera, aliaque sævitiae instrumenta licebit coram exhibere, at non percutere, aut perimere, nisi post Scenam id fieri simuletur.

CAPUT XI.

PRÆCEPTORUM USUS IN SCRIBENDA TRAGŒDIA.

D. Traditas hactenus de Tragœdia præceptiones, quæso te, ad usum ut revoces, et scribendæ Tragœdiæ unum aliquod paradigma proponas?

M. Si velis ex arte Tragœdiam scribere, nullam primum ac sine ullo ornamento delineabis Actionem, quæ est materia Tragœdiæ, deinde ad Fabulam, quam voles inducere, attendes, videbisque, sitne simplex, an implexa; si implexa, an pe-

ripetiam simul, et agnitionem, et qualem utramque admittat, et cum superioribus an bene cohæreat; an terror ex rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodo possint aliunde commoveri: tum personas conquires, quarum ipse habitus, affectusque animo indues. Episodia postmodum excogitabis. Postquam sic fuerit constituta Fabula, quid in Nexu, quid in Solutione inducere necesse sit, examinabis: nam in Nexu, non in solutione debent esse episodica, neque etiam prolixa illa, aut otiosa, sed brevia, et cum Actione primaria rite connexa. Si simplex fuerit Fabula, curabis artificiose ut desinat: sin implexa, agnitionem ut habeat, et peripetiam elegantem, et quæ tragicos affectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ?

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragœdia apud Senecam, quæ sic habet. Græci, expugnata Troja, Calchantem consulunt, quo pacto salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, et Astyanactem necandos esse pronuntiat; atque id conficitur. Reliqua sunt episodica, apte illi Fabulæ intexta; sic Episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; item episodium est tota illa scena, in qua ab Ulysse quæritur Astyanax, ac tandem invenitur; quod pariter è consilio de præcipitando Astyanacte oritur.

Fabulæ implexæ exemplum esto Cædipi Tragœdia apud eundem Senecam. Cædipus disqui-

rens qui sit Laji interfector, se et illius filium, et interfectorem, atque etiam Jocasæ matris suæ maritum esse agnoscit, quare effossis sibi præ pudore, et ira oculis, abit in exsilium, et Jocasta se gladio confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat necessario Œdipi in Prologo de pestilentia sermo: quamvis cum eadem apte cohæreat. Item ejusdem Œdipi cum Creonte, et Tiresia colloquium, tum proluxa illa inferorum descriptio, umbrarumque evocatio sunt Episodia, nisi forte cum nominatim de Laji cæde agitur; Œdipi autem, et Senis, et Phorbantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt; ad Nexum tamen referri possunt: reliqua sunt in solutione, ubi est peripetia, et agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

DE COMŒDIA.

D. Quid est Comœdia?

M. Comœdia secundum vim vocis est paganus cantus: KOMÈ enim græce significat *pagum* latine, et ODE *cantum*; sic appellata, quod in pagis habuerit originem; vel ut, alii volunt, à Como hilaritatis, ac tumultuæ Deo dicta est Comœdia, quasi KOMODEIN sit, *canere Como digna*.

D. Quomodo definitur Comœdia?

M. Definitur: *Imitatio Dramaticæ Actionis unius, totius, civilis, aut privatae, vulgaris, stilo*

populari exhibita, et læto semper exitu terminata, ad proponendum vitæ privatæ exemplum. Atque hæc definitio Comœdiæ materiam, formam, et finem attingit; de quibus breviter admodum agendum est: cum satis ea sint exposita in *Materia, Forma et Fine Poematis Dramatici*, universe spectati, et alibi passim pluribus in locis.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione; et superius explicatæ in materia dramatis variæ affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa, quia privati hominis est actio, obscura, per se, et ignota; neque imitatur res illustres, et terribiles, sed civiles, et privatas; ut avaritiam senum, fraudem servorum, et similes, quæ alios sollicitudine, lætitia alios impleant: quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, et ea vitia exagitare, quæ risum potius, quam misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter, ea, quæ dicta sunt in forma Poematis Dramatici, curandum est, ut intexantur, 1. Quædam peripetiæ, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, lenioresque cieant animorum motus. 2. Agnitiones non eæ, unde oriantur maximæ perturbationes; sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant: ut in Plautinis Comœdiis, quæ fit è crepundiis nonnunquam cistulis, aut annulis Agnitio. 3. Episodia brevia et apta. 4. Mores solutiore, et jocis salibusque conditi: in quibus magno opus est delectu, videndumque ne sint frigidi, multo minus obscœni:

quod jure in Plauto reprehendit Horatius;

*At nostri proavi Plautinos et numeros, et
Laudavere sales, nimium patienter utrumque.
Ne dicant stultè, mirati; si modo ego, et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto.*

5. Sententiæ rariores; ac vix aliæ, quam pertinentes ad vitam quotidianam, et in frequentiori usu positæ, ut sunt trita, ac vulgaria proverbialia.

6. Dictio apta rebus, adeoque non grandis, ut in Tragœdia; sed contra humilis, suavis, et mediocri ornatu contenta. Quamvis possit aliquando altius assurgere; cum graviores affectus sunt exprimendi, ut ait Horatius:

*Interdum tamen et vocem Comœdia tollit;
Iratuque Chremes tumido delitigat ore.*

Adeoque metrum optimum erit, quod proxime accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse ex inimicis amicos efficere; quod universe dictum esse oportet, ut cum pater filio reconciliatur, aut cum fraude aliqua, vel casu ex ipsa actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuo in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potius quam finis, qui in eo positus est, ut vitæ privatæ exemplum proponatur; ut inde mores quisque suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragœdia potissimum differre Comœdiam. 1. Materia; Tragœdia illa res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis: in Tragœdia nobiles sunt, in Comœdia humiles, et obscuræ. 3. Dictione; grandior est

in Tragœdia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitus funestus esse solet in Tragœdia, in Comœdia felix est atque hilaris.

D. Quid si personæ illustres inducantur in scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragœdia, aut Comœdia, sed tertium Dramatis genus ortum ex utraque, quod appellabitur Tragicomœdia, cujus finis est semper lætus, personæ partim illustres, partim vulgares, res modo ludicræ, modo tristes. Amphitricionem vocat Tragicomœdiam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

*Faciam ut commixta sit Tragicomœdia:
Nam me perpetuo facere, ut sit Comœdia,
Reges quo veniant, et Dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic servus quoque partes ha-
Faciam proinde, ut dixi, Tragicomœdiam. (bet,*

INSTITUTIONUM POETICARUM.

LIBER QUARTUS.

DE RELIQUIS POEMATIBUS,

M. Post Epicam, et Dramaticam poesim celebrantur multa minora poemata; quorum alia sic à se invicem differunt, ut singula singulas, eas-

que maximè diversas constituent species, ut Elegia, Epigramma, Satyra, Ode &c. Alia vero cum sint ut plurimum in genere heroico, majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem, quamquam, ad Oden quoque referri possint, cum commode canantur ad lyram; sunt hæc, Epitalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Propemptica, Parænetica &c. De quibus omnibus breviter modo, pro dicendi instituto, disputabimus.

CAPUT I.

DE ELEGIA.

D. Quid est Elegia?

M. Elegia propriè est *funeris cantus*, à flebili lugentium sono sic dicta, qui crebro *e e legusin, he! he! ingeminant*.

D. Quæ est materia Elegiæ?

M. Est propriè res funeris, et tristis; undè Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegeia solve capillos:

Ah! nimis ex vero nunc tibi nomen erit.

Et 5. Tristium:

Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantum res funebres, ac tristes, sed res quoque lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, et convicia elegiaco carmine scriberentur, ut videre est apud ipsum Ovidium. De materia primisque Elegiæ Auctoribus sic statuit Horatius:

Versibus impariter junctis querimonia primum,

*Post etiam inclusa est voti sententia compos.
 Quis tamen exiguos Elegos emiserit Auctor,
 Grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est.*

D. Quæ est forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ est ipsius constitutio, et compositio, seu quædam, eorum quæ canuntur elegiace, dispositio; de qua sic præcipi potest, ut Poema illud tersum sit, lene, perspicuum, dicitio mollis, et æquabilis, morata, tenera, affectibus plena, et delicata quadam suavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnifice etiam procedat Elegia: ut quæ apud Propertium scripta est in Acticam victoriam, et alibi passim apud Auctores probatissimos.

CAPUT II.

DE EPIGRAMMATE.

D. Quid est Epigramma?

M. Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis EPIGRAPHEIN enim græce est *inscribere* latine. Si definitionem quæras, dicitur breve Poema, cum simplici cujuscumque rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propositis deducens.

D. Quotuplicis generis est Epigramma?

M. Multiplicis, ut indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplicis rei, personæ, aut facti indicatione continetur, ut sunt inscriptiones denariorum et statuarum, ut ista clypei:

Æneas hæc de Danaïis victoribus arma. (a)

Alterum compositum dicitur, quod in ratione ducenda, colligendaque, et quasi in argumentatione positum est.

D. Quæ est materia Epigrammatis?

M. Sunt res universæ, personæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probarive possunt.

D. Quæ est ejus forma?

M. Est ipsa ratio tractandi Epigrammatis, quod solet scribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.

D. Quis est finis?

M. Est communis omni poesi, delectare docendo, seu laudet, seu vituperet Poeta, qui ab hoc fine non debet recedere.

D. Quot sunt Epigrammatis dotes?

M. Tres numerantur præcipuæ: brevitatis, perspicuitatis, et acumen.

CAPUT III.

DE SATYRA.

D. Quid est Satyra?

M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris Diis petulcis, lascivis et dicacibus; qui inter actus Tragœdiarum, ac postea Comœdiarum induciti in Theatrum, non tantum sermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu, ac corpore ri-

(a) *Æn.* III. v. 288.

sum movebant; verum etiam cives improbos nominatim carpebant, unde Satyra ab aliquibus ad Poema dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra, quasi Saturata: quod varium complectatur argumentorum genus. Quare definitur Satyra *Poema jocosum, liberum, et aculeatum, ad reprehendendos, corrigendosque mores corruptos.*

D. Quæ est materia Satyræ?

M. Dicitur potest turpitudine risu digna, vel odio; exagitant enim Satyrici Poetæ, inertes, parasitos, deformes, loquaces, ingratos, ambitiosos, prodigos, avaros &c. Materiam Satyræ his duobus versibus definivit Juvenalis:

*Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.* (*luptas,*

D. Quæ est forma Satyræ?

M. Est ipsius constitutio, et compositio, in qua illinendæ sunt quibusdam suavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur: adeoque versutum, sagax, callidum, disertum, acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas, et acres, puritatem, et elegantiam in verbis, remissos, mollioresque numeros, dictionem submissam quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usque adeo numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio, idem tamen in Satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc poemate assignantur, aliquando insinuatio, sæpius abruptum, et incitatum principium adhibetur.

D. Quis est finis Satyræ?

M. Est objurgando, et irridendo abstertere homines à vitiis, et ad virtutem incitare. Videntum tamen, ut joci, ac sales satyrici careant obscenitate: ne, dum animos vult purgare Poeta, ad morum turpitudinem invitet.

CAPUT IV.

DE POEMATE LYRICO.

D. Quid est Poema Lyricum?

M. Dictum est Poema Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturque ad hujusmodi carmen concinendum. Quare vocatur etiam illud Poema Ode, et Melos, id est cantus, unde Poetæ Lyrici, et Melici.

D. Quæ est materia Poematis Lyrici?

M. Longè, latèque patet hæc materia: continet enim laudes Deorum, et hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capessendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, desideria conquestiones: fontium, montium, villarum, aliorumque locorum amœnorum laudes, et descriptiones: deliberationes item, et invitationes, aliaque innumera quæ brevi poemate concludi possunt, comprehendit. Nam ut docet Horatius:

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.*

D. Quæ est forma Poematis Lyrici?

M. Est ipsa compositio, seu ratio scribendi illius Poematis; ubi notandum est, quod est Epopejæ gravitas; Tragœdiæ vehementior affectus; Comœdiæ jocus; Elegiæ mollities; Satyræ acerbitas; Epigrammati acumen, idem esse Poemati Lyrico suavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non sine majestate induci sententiæ, vitari litterarum collisiones duriores; aliaque observari, quæ diximus facere ad suavitatem Narrationis Epicæ, et ad dotes dictionis poeticæ.

D. Quot sunt versuum generu in Odis?

M. Sunt sane **quamplurima**: quæ suas ducunt appellationes vel ab Auctoribus, ut Alcaici ab Alcæo, Saphici à Sapho, Asclepiadei ab Asclepiade &c. vel à metris quibus constant, ut Trochaici à Trochæo, Dactylici à Dactylo, Anapæstici ab Anapæsto &c. sed illorum metrorum leges à Grammaticis petendæ sunt.

D. Quid est Strophe, Antistrophe, et Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophem, Antistrophem et Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in lustranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antistrophe vocabatur, cum Chorus **revertebatur** canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cum in medio consistebat Chorus, et quod supererat carminis, **persolvebat**. Verum jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo singulis versibus singulæ clausulæ subjiciuntur; et veluti accinuntur, idque fere alio ge-

nere carminis, et plerumque breviori; cujusmodi sunt pleraque apud Horatium in libro Epodon, jambico dimetro post Heroicum, aut trimetrum jambicum statim succedente.

D. Quid est Ode distrophos, tristrophos, et tetrastrophos?

M. Ode dicitur distrophos, quæ plures habet strophes, seu clausulas, quarum singulæ continent duo carmina: quæ clausulæ strophæ dicuntur, quod post duos versus ad duos alios reverti oporteat, ut in hac oda Horatii; v. g.

Sic te Diva potens Cypri,

Sic frater Helenæ, lucida sidera.

Post hæc duo carmina, eodem modo duo alia succedunt:

Ventorumque regat pater;

Obstrictis aliis, præter Japyga;

et sic deinceps ad finem Odæ. Ita dicitur illa Ode tristrophos, quæ continet plures strophas, sive conversiones, quare singulæ habent tria carmina; et tetrastrophos, cujus singulæ strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, et tricolos?

M. Ode dicitur monocolos, seu uniformis, quæ unius ejusdemque generis habet carmina, talis est prima Ode Horatii:

Mæcenæ atavis edite Regibus,

O et præsidium, et dulce decus meum &c.

cujus omnia carmina sunt asclepiadica. Dicitur dicolos, quæ habet strophas, quarum carmina sunt

duplicis generis; triocolos, cujus strophæ continent carmina triplicis generis.

—
CAPUT V.

DE HYMNO, PARODIA, ET CARMINE INTERCALARI.

D. Quid est Hymnus?

M. Est Ode ad Dei laudes, virorumque illustrium celebrandas instituta.

D. Quid est Parodia?

M. Est *imitatio versuum*, ubi *sententia tamen ad contrarium sensum* detorquetur. Istud genus carminis frequentavit in primis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa fere argumenta convertens. Sarbievius item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. Quod est carmen Intercalare?

M. Intercalare carmen, quod et Regium dicitur, est illud, in quo post aliquot versuum intervallum, idem semper recurrit, ut apud Virgilium in Eclogis ille versus sæpius usurpatur:

Incipe Mœnaios mecum, mea tibia, versus.

Et ille deinde:

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
(*Daphnim.*)

CAPUT VI.

DE ECLOGIS, SILVIS, ET DIRIS.

D. Quid est Ecloga?

M. Ecloga, quæ et Bucolicum Carmen à Bubulco, et Pastorium, à Pastore dicitur, est imitatio rusticarum actionum stilo mediocri, et suavi, vel per meram enuntiationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ vocantur à delectu, et concinnitate sermonis; EKLEGEIN enim græce, est *seligere* latine. Cùm autem Bucolicum Carmen initio inconditum esset, ut plurimum puriora quædam, elegantioraque seligebantur: unde huic generi carminum indita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus Poematis?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humile, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ item descriptiones inserendæ. Hexametrum carmen adhibendum, modo ne adsit granditas, neve longiore ambitu circumducatur. Duce[m] habes in hoc genere poeseos, ut in heroico Virgilium, qui quanto sublimius videtur in Æneide, tanto se submissius de industria deprimit in Bucolicis.

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effussa; neque anxia cura castigata. Silvæ dicuntur, quod oblatam quasi temere materiam ex tempore, et sti-

lo veloci percurrat et tractet Poeta, dum calor menti insidet. Statur certe initio suarum silvarum libellos, qui subito calore, et quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additque illa Poemata solum habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ sunt quoddam Carminis genus, quo quidquid furori, imprecationum, querelarum, conviciorum, in mentem venit, effundit Poeta. Sic Dido Æneam apud Virgilium, Medea Jasonem apud Senecam diris persequuntur.

Expeditis, de quibus libri hujus initio, variis carminum generibus; illud unum superest, ut de Poematibus, quæ ad heroicam pœsim commode revocantur, quamvis ad lyram quoque venuste cani possint, breviter disseramus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia &c.

CAPUT VII.

DE EPITHALAMIO, GENETHLIACO, EPICEDIO.

D. Quid est Epithalamium?

M. Est Poema pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis EPI AD, et THALAMOS nuptiale cubiculum.

D. Quomodo conficiendum est illud Poema?

M. Laudes conjugum celebrandæ, faustum augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, et futura prole. Consule Poetas, qui

scripsere Epithalamia, Cathulum, Statium, Claudianum &c.

D. Quid est Genethliacum?

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur, GENETHLE enim græce est, *nativitas* latine: unde Genethliacon natale carmen.

D. Quomodo scribendum est hujusmodi carmen?

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, variæ loci, ac temporis notantur circumstantiæ.

D. Quid est Epicedium?

M. Est Carmen funebre, quæ Nænia Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab EPI et KEDOS, *cura*, quæ mortuis præcipue debet impendi.

D. Quæ sunt leges Epicedii?

M. Narrantur demortui laudes, pompa funebri describitur, conditur Epitaphium, Poeta denique adprecatur æternitatem.

CAPUT VIII.

DE EPINICIO EUCHARISTICO PROPEMPTICO.

D. Quid est Epinicium?

M. Est Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab EPI et NIKE *victoria*. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoriae prudentiæ, et fortitu-

dinis monumenta; exponendum qui fructus ex victoria consequantur; vota precesque pro patriæ, Victorisque incolumitate fundendæ. Habes passim apud Auctores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. Quid est Eucharisticum?

M. Est Poema, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium, sic dictum ab EUCHARISTEIN *gratias agere*: debet eo in carmine prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, et beneficentia extolli; accipientis necessitas non debet omitti, item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis *passim exempla suppetunt* apud Auctores.

D. Quid est Propempticon?

M. Propempticon à PROPEMPO *deduco*, est Carmen in gratiam aliquo abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causa, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipue fortunatum iter adprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilio Athenas navigaturi, quæ sic habet:

Sic te Diva potens Cypri,
 Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
 Ventorumque regat pater,
 Obstrictis aliis, præter Japyga,
 Navis quæ tibi creditum
 Debes Virgilium, finibus Atticis
 Reddas incolumem, precor,
 Et serves animæ dimidium meæ.

(a) Lib. 1. Od. 3.

Egregia habet Vallius (a) hujus generis Poemata, quibus amicos, atque unum in primis sub Amynthæ persona in Indiam proficiscentem prosequitur, quæ tu consule.

CAPUT IX.

DE CARMINE SOTERICO, PROTREPTICO, ET PARÆNETICO.

D. Quid est Sotericum Carmen?

M. Est carmen pro salute recepta, et vitato gravi aliquo periculo: dicitur sotericum, quod *soteria* græcæ salutem sonet latine; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando solertia, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes absolutissima hujus Carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quas ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem scripsit, quarum prima sic incipit:

Pæane ovantes junge lyre modos,

Et Martiales, Francia, laureas:

Defuncta fatali periclo,

Magnifici rea surge voti &c.

D. Quid est Carmen Protrepticum?

M. Idem est atque Adhortatorium Carmen,

(a) Her. lib. 3.

à verbo *ΠΡΟΤΡΕΠΟ* *adhortor*, cum scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatus ejusmodi Carmine apud Poetas. Formam habet illius exquisitam Frizonius in sacra expeditione ad Principes Christianos.

*Surgite magnanimi Proceres, quos æthere ab alto
Increpuere sacrum spirantia classica Martem &c.*

Quæ Carmina, si qua alia, vim habent ad promovendos animos, ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hostis ferocitate et successu funeste felici, ab amplitudine regionum ab eo devastatarum, ab Solymææ urbis sanctitate, ab eo tam fœda servitute oppressæ, à futuræ victoriæ certis conjecturis &c.

D. Quid est Carmen Paræneticum?

M. Est Monitorium Carmen, à *ΠΑΡΑΙΝΕΟ*, *admoneo*, sic dictum, in quo præcepta sapientiæ continentur. Sic Poeta pro suo officio alios monet, v. g. ne se periculis temere objiciant, ne majora viribus suscipiant, ne quid aliud aggrediantur, cujus ipsos postea pœnitere possit. Habes ejusmodi Carmina passim apud Poetas tum veteres, tum recentiores, ac proinde nihil opus est, festinanti præsertim, exempla proferre.

INSTITUTIONUM POETICARUM,

LIBER QUINTUS.

EXEMPLA VARIA, ET OBSERVATIONES AD ARTEM
POETICAM SPECTANTES, COMPLECTENS.

CAPUT I.

POETARUM LATINORUM PRÆSTANTIORUM NOMINA,
ÆTAS, STILUS.

Cum Poesis lectione summorum Poetarum et imitatione potissimum comparetur, juvat cognoscere, quinam Poetæ frequentius et accuratius legendi, quinam obiter et strictim volvendi, aut etiam omnino prætereundi sint. Id ex indice, quem subjicio patebit.

MARCUS ACCIUS PLAUTUS, natione Ueber, patria Sarsinas, obiit anno Urbis conditæ quingentesimo septuagesimo, qui fuit mundi ter-millesimus octingentesimus septuagesimus. Non temerè legendus est, propter nequitas, et impuros amores, atque adeo propter sales invenustos, quibus scatent ejus Comœdiæ.

PUBLIUS TERENCEIUS, auctor est Latinitatis tersissimæ; non legatur tamen nisi repur-

gatus. Ortus est Chartagine, in Africa, anno U. C. 560. In pingendis hominum moribus, et arte coagmentandæ fabulæ, ceteros vincit Comicos.

TITUS LUCRETIUS CARUS, insignis est ob Latinum sermonem, et sententiarum gravitatem : versus habet paulo horridiores, interdum obscenos et impios. Scripsit *Physica*. Romæ natus est, anno ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Veronensis, novem post Lucretium annis ortus, scripsit *Odas*, *Elegias*, *Epigrammata* &c. Sermo bene Latinus est; versus aliquando duriores, sæpe obsceni.

PUBLIUM VIRGILIUM annus U. C. 684. edidit, futurum olim principem Latinæ poeseos: patria tanti viri, Andes vicus prope Mantuam.

QUINCTUS HORATIUS FLACCUS, quinque post Virgilium annis editus Venusii, in Apulia, omnia ingeniosè, splendidè, luculenter scripsit, non pauca tamen habet luculenta, et inquinandis moribus, nisi delectus habeatur, opportuna.

ALBIUS TIBULLUS, ET SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS, nati sunt circa annum U. C. 710. hic in Umbria, ille Romæ, uterque poeta melior, quam castior, atque idcirco ablegandus à puerorum Scholis, nisi quis forte locus bene repurgatus excerptatur.

PUBLIUS OVIDIUS NASO, patriam habuit Sulmonem, urbem Pelignorum in Italia, anno U. C. 511. amœnus vates, copiosus, ingeniosus,

et illaborata facilitate gratus; utinam æque castus, et modestus, quamobrem periculose legitur, non solum in iis libris, ubi nequitiam aperte profite-
tur, sed in Metamorphosibus, epistolis &c. Tristitia et libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS, incertum quo anno natus, recte in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis concinne, ac faciliter in argumento per se horrido, et intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, floruit sub Tiberio. Lucet in eo natus quidam latini sermonis lepos, aureo Augusti sæculo dignissimus. Vide quæ de illo, et aliis nonnullis Poetis scripsit P. Franc. Vavassor, S. J. in suo de Ludrica Dictione libro. Multa quoque de Poetis disserit erudite Possevinus noster in suæ Bibliotecæ parte 2 lib. 7. Addi solent ad Phædricalcem Aviani fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est, annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immane quantum à Phædrum nitore discrepet.

SENECA, patria Cordubensis, Lucii Annæi Senecæ Philosophi, ut multis placet, filius, vixit Neronis ævo, Artem Tragicam ignorat. Ampullata sunt ejus Carmina, plerumque tamen plena spiritus et ardoris; latinitas non ignobilis; in sententiis et orationibus, quas actoribus suis et heroibus affingit, modum vix tenet; multo præstantior futurus, si temperare ingenio suo, quam indulgere maluisset.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Sene-

cæ Philosophi fratris filius, patria item Cordubensis; Historiam civilis Belli Cæsarem inter et Pompejum versu scripsit elato, et sæpe turgido, nonnunquam acri et ingenioso. 'Cur illi Poætæ nomen abrogent eruditi, et oratoribus, vel historicis annumerandum censéant, intelligitur ex iis, quæ de poesi diximus. Non enim poematis sui materiam quasi facit, et rerum variarum inventione, ac mutatione illustrat, sed acceptam ab Historia ornate prosequitur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, et argutiarum fucus, ad pompam potius, et fastum, quam ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus impurissimis, et argumento convenientibus, uterque dignus oblivione, et execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit, sed multo conditas sale; tuto legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticæ Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimo Neronis anno consulatum gessit, iterumque sub Domitiano. Poema cumposuit de secundo Bello Punico. Virgilium, cujus cultor insignis erat, imitari studuit ac sequi; at multum abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ut verius creditur, oriundus, sub Nerone et Domitiano scripsit Silvas, Thebaidem, et Achilleidem, stilo

sæpe confragoso, et obscuro. Ejus Silvæ sunt amaniores, et cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros octo Argonauticon, quos Vespasiano dedicavit. Statio purior et melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Romæ annis quinque et triginta vixit, usque ad Trajani tempora, cum in Hispaniam suam reddit: mores et ingenium perpolire potest ejus lectio, si obscœna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS, JUVENALIS, Aquinas, Poeta doctus, et eloquens, majestatem, et aculeos, interdum declamatorios, habet: minus Horatio politus ac pressus, Persio uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas.

CLAUDIANUS fuisse Alexandrinus fertur, sub Theodosio magno, ejusque liberis claruit, à quibus ei statua in Romano Foro posita, Poeticos spiritus ingentes et meliores sæculo dignos habet, ac, si tumoris nonnihil detrahas, vix ulli poetarum Latinorum, præsertim in iis, quæ postremo loco scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem Theodosio, in rebus christianam fere pietatem et religionem spectantibus operam posuit, barbaro sæpe, licet ingenioso, et erudito carmine.

Quintilianii judicium de Poetis Latinis habes libro ejus institutionum X.

CAPUT II.

DE STILO POETICO.

Stilus vocatur propria quædam dicendi, seu scribendi forma. Sunt enim qui breviter et strictim loquuntur, et scribunt; sunt qui fundunt latius orationem solutam perinde, ac vinctam: alii magnifice et splendide, alii nitide ac parce amant scribere. In quo suam quisque indolem fere sequitur. Hinc stili tanta varietas, præsertim in Poetis, qui genio plusculum indulgere solent. Oritur etiam illa è variis carminum generibus. Alius enim stilus convenit Epopœjæ, et versui Heroico: alius Tragico, et Comico; alius Lyrico; suus est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithyrambo, &c. Quis autem singulorum istorum sit proprius, aliunde cognosci melius nequit, quam in Poetis ipsis legendis. Caput est legere optimos in unoquoque genere: exempli causa Virgilium in Heroico Poemate, quem recentiores quidam egregie sunt imitati, ut Sannazarius, Bembus, Heinsius, et alii, quorum carmina extant collecta in libello, cujus titulus est: *Delicia Heroicæ Poëses*; item Jacobus Wallius, Carolus Ruæus; et in Elegiaco, Ovidius, Sidronius Hoschius, &c. In Comico Terentius. In Tragico Seneca, Petavius, Malapertius &c. in Lyrico Horatius, Sarbievius, Joninus, &c. In Epigrammate Martialis. In Silvis Statius, &c. Consule Quinctilianum, libro præsertim 12. c. 10. ubi de stilo, ejusque diversis formis agit: et Patr. Nicolaum Caussinum in suis divinæ et

humanæ eloquentiæ Parallelis Lib. XI. Sed præcepta haud multum juvant: optimum stylum consequeris, si multum et attente legeris, et diligenter scripseris.

CAPUT III.

DE VARIIS VERSUUM GENERIBUS.

Præter usitatos Versus, Hexametrum, Pentametrum, et Jambicum, qui nihil, aut parum difficultatis habent, alii quidam sunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis vatibus usurpati: de utrisque pauce observabimus.

§. I.

DE VERSIBUS COMICIS.

Cum Poesis ad delectationem maximè comparata sit, uti versibus debet, quæ est oratio omnium suavissima. Tragicæ utuntur Jambicis perfectis, iis nempe, qui in pedibus paribus Jambos habent, nempe in 2. 4. et 6. in imparibus verò Spondæos, vel Anapæstos, Dactylos, aut Jambos, quia omnes isti pedes plus habent gravitatis et dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque satis habent, si in fine pes Jambus; in aliis locis adhibent promiscuè Jambos, Spondæos, Dactylos, Tribrachos, Anapæstos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphi-

macro, seu Cretico, qui constat duabus extremis syllabis longis, et media brevi, ut *Pamphilum, ambiunt*. Interdum Proceleusmatico, sive duobus Pyrrichiiis, hoc est, quatuor breves respondent duabus longis, è quibus constat Spondeus; qui locus est in Jambico versu. Exemplum Proceleusmatici habes in *Andria* A. I. Sc. 1 sub finem.

Mala mens-malus ani-mus, quem-quidem ego si
(*sensero.*)

In hac enim scena sunt omnes Senarii, sive Trimetri. Itaque in secundo pede est Proceleusmaticus.

Item in eadem *Andria*, Act. 3. Sc. 8 in primo pede.

Tibi generum firmum, et filia invenies virum.

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis dimetris, id est, qui quatuor tantum pedes habeant: nam antiqui vocabant duos pedes, unam mensuram: interdum Tetrametris, id est, qui habeant quatuor mensuras, sive qui constant octo pedibus: unde octonarii, et quadrati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo pedibus constat illorum versus, sed deest aliquando una syllaba in principio, aut in fine; et ii versus vocantur Catalecti, sive desinentes, penduli et semimutili; ut *Musæ Jovem cane-bant*, est dimeter Catalectus, deest enim ultima syllaba; item, *Non-ebur neque au-reum*, deest enim prima syllaba. Observandum hic tantum est, eum pedem, qui proximus est syllabæ relictæ, et pendenti, Jambum esse oportere.

Aliquando deest unus pes, iique versus vocantur Brachycatalecti, sive mutili, ut

Musa Jovis-natae,

est dimeter Brachycatalectus, deest quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contigit: v. gr. in illo:

Vos precor-vulgus-silen-tum, vos-que fera-les-
(*Deos,*

deest prima syllaba. Quod si metiaris aliter, ac velis deesse syllabam, in fine potius quam in principio, facies Trochaicum versum, qui nempe Trochæum pedem pro Jambo, iisdem locis atque Jambicus, ponit.

Vos pre-cor vulgus si-lentum-vosque-ferales Deos.
Sic in *Adelphis*, Act. 3. Sc. 2.

Cete-ros rue-rem, agerem, -raperem-tunderem et-
(*prosterne-rem,*

Dividi etiam aliter potest prior versus, si ponatur amphimacer in principio.

Vos precor-vulgus-silen-tum, &c.

Et tunc deerit ultimus pes, eritque Tetrameter Brachycatalectus. Quemadmodum illi versus *Andriæ*, Act. 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, *Erasmum*, et ceteram eruditorum familiam adeo torserunt, dici commode possunt Trimetri Brachycatalectici. Sic eos metire.

Hoccine credibi-le est aut-memorabi-le.

Tanta ve-cordia in-nata cui-quam ut-fiet.

Facessant enim ii, qui ut suum quemdam, quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant, tollunt, mutant, vellicant, miseros versus, irato Terentio, et veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam, sive Dimetris, sive Trimetris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturque Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid supra communem mensuram. Ita longior est iste una syllaba:

Musæ-sorores sunt Minervæ.

Ad inveniendum quoque numerum Comico-
rum versuum, juvabit observare, quæ sequuntur.

1. Sæpissimè litteram S elidi, ita ut legendum sit magi, pro magis, sati, pro satis, &c. Sexcenta sunt exempla, immò interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria.

Bonum ingenium narras-adolescentis, optimum. ita ut *scentis op*, Spondæus sit *scent' op*; nisi malis amphimacrum ponere. In eadem Andria:

Semper enim dicta est ejus, atque habita est soror.

Quo in versu voces, *est ej at*, sunt tres longæ:
Item :

Sed quid opus est verbis?

Sed quid op' est verbis?

2. Voces quasdam dissyllabas in unam syllabam concrecere; v. g. *fuit, fiet, puer, rei, cho, meus, tuus, suus, suo, Deus, &c.* Sic metire versum Andriæ, Scena 1. Act. 1.

Liberi-us vi-vendi, fuit-potes-tas, nam antea.

Nonnulli volunt esse Amphimacrum in voce *liberius*, in qua duæ syllabæ coeant in unam, quasi si esset *Librius*: alii *Dactylum*, si expungatur S. *Libriu*. Sic illum ejusdem Comædiæ, qui est in Act. 4. Sc. 1. *ut malis gaudeat alienis: aequè ex-incom-modis.* In *gaudeat*, duæ ultimæ syllabæ in unam brevem coalescunt, quasi *gaudeat*

legeretur, in *alienis* duæ mediæ concresecunt in unam longam. Sic verba *quiesci*, *melius*, *potius*, pro dissyllabis ponuntur; *grandiuscula*, pro trissyllabo: ita Virgilius vocem *stelio* dissyllabam posuit. Horatius *putuita* trissyllabam. Contra vero voces quædam monosyllabæ in duas syllabas porriguntur: ut *jam*, quasi esset *j-am*.

3. Sæpe vocales non elidi, cum in sequenti voce occurrunt aliis, neque litteram M.

4. Voces *illum*, *illam*, *eccum*, *eccam*, &c. aliquando primam habere brevem, quia olim unica littera L, et C, scribebantur, *i-lum*, *e cum*.

5. M, et R, in media dictione interdum elidi. Sic in *Andria*, Act. 1. Sc. 3.

Enimvero, Dave, nihil loci est segnitici, &c.

Primus pes anapæstus est. Littera vero M. in fine interdum eliditur ante consonantem. *Andria*, Act. 3. Sc. 2.

Certe enim scio non satis me pernosti, &c. ubi primus pes dactylus, *Cert' eni*.

6. Vocales quasdam corripit, quæ non eliduntur; v. g. in *Andria*, Act. 4. Sc. 4.

Reliquit me homo atqu' ab-iiit.

Ubi *me* breve est, quia non eliditur more Græco. Et Sc. 6.

Quæ se in-hones-to optavit, &c.

Voces illæ, quæ se in..... dactylum efficiunt.

Nonnulli, ut hiatum nunc effugiant, addi volunt, Plautino more, litteram D. *Reliquit med homo*.

7. Nota, *eho*, *hem*, &c. alias quasdam id genus interjectiones, extra metrum aliquando cen-

sendas, neque cum metiri vales versum, annumerandas aliis vocibus.

§. II.

DE VERSIBUS LYRICIS.

Lyricorum vatum Poemata vocantur Odaë, quæ vox Græca significat cantilenam, quia Odaë ad lyram, sive citharam vulgo canebantur. Odaë istæ proprium quoddam carminis genus habent: immo constant aliquando è tribus plane diversis. Ab inventeribus vulgo nomen sortiuntur. Sic Ode Alcaica dicitur, cujus auctor Alcæus, Poeta Græcus; Saphica, quam invenit Sappho, &c. singula Odarum, et versuum, è quibus componuntur, genera breviter percurro.

Primum genus Odarum est earum, quibus sunt omnes versus Choriambici Asclepiadæi Tetrametri: qualis est apud Horatium Od. I Lib. 1. *Mæcnas atavis &c.* Vocantur Choriambici, quia in illis præcipuum locum obtinet pes Choriambus, qui componitur ex Choræo, sive Trochæo, et Jambō, id est, longa et brevi, et brevi et longa. Asclepiadæi vocantur ab auctore: inventus enim fertur iste versus à quodam Asclepiade. Tetrametri denique, quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondæus, 2 et 3. Choriambus, 4. Pyrrichius, constans è duobus brev.

Mæce-nas ata-vis-edite Re-gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividī, si nempe interponatur cæsura in medio.

Mæce-nas ata-vis edite-Regibus.

Porro cum Ode unius generis versibus ita constat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus iidem et ejusdem generis recurrunt; si alternis id fiat, id est, si post alterum quemque versum, vocatur Ode Distrophos, (quæ vox Græca id significat); si post tertium quemque versum, Tristrophos; si post quartum, Tetrastrophos: quia ille ordo versuum, qui identidem revertitur, Græcis est *Strophe*.

Denique si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet; versus vocatur Acatalectus; si desit una syllaba, vocatur Catalectus; si pes totus desit, Brachycatalectus: si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum est earum, in quibus primi quique tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Saphici (à Sapho inventi) Acatalecti, sive quibus nihil deest, Pentametri, sive quinque pedibus constantes, quorum 1. est Trochæus, 2. Spondæus, 3. Dactylus, 4. et 5. Trochæi. Quartus autem quisque versus est Adonius (ab Adone inventus) Dimeter; hoc est, duobus constans pedibus, nempe Dactylo, et Spondæo. Talis est Ode 2. lib. 1. apud eundem Horatium.

Jam sa-tis ter-ris nivis-atque-diræ.

Similes sunt duo sequentes: quartus:

Terruit orbem.

Tota Ode est Dicolos Tetrastrophos.

III. Genus. Ode Dicolos Distrophos, in qua primus quisque versus est Choriambicus Glyconius (ab Glycone inventore) Acatalectus, Trimeter, id est, pedes ternos habens: quorum 1. est Spondæus, 2. Choriambus, 3. Pyrrichius. Secundus vero quisque versus est Asclepiadæus, de quo dictum est in 1. genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te Diva-potens-Cipri,

Sic fra-tres Helenæ lucida-sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Dactylicus, Archilochius, Heptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo maxime regnat pes Dactylus: Archilochius, quia inventus, et usurpatus ab Archiloco Poeta Græco Lyrico: Heptameter, quia septem constat pedibus, quorum 4. primi sunt Dactyli, mixtis tamen ad arbitrium, ut in versu Heroico fit, Spondæis, tres postremi semper sunt Trochæi. Secundus vero quisque versus, Jambicus, Hexameter, Catalectus, constans sex pedibus, dempta una syllaba. Primus est Spondæus, vel Jambus. 2. Jambus, 3. Spondæus, 4. 5. et 6. Jambi. Talis est Oda 4. lib. 1.

Solvitur-acris hi-ems gra-ta vice-veris-et Fa-voni.

Trahunt-que sie-cas-ma-chinæ-cari-nas.

Secundus versus aliter explicari potest, nempe interposita in medio versu cæsura; et sic tres pedes ultimi erunt Trochæi.

Trahunt-que sic-cus machi-næa-rinas.

V. Ode Tricolos Tetrastrophos, in qua pri-

mi quique duo versus sunt Asclepiadæi; qualis est in primo genere explicatus. Tertius autem quisque, Pherecratius, auctore Pherecrate sic dictus; Heroicus, quia videtur esse pars versus Heroici, seu Hexametri, Trimeter; quia tres pedes habet, Spondæum, Dactylum, Spondæum. Quartus quisque est Glyconius; de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12. Lib. 1.

O na-vis refe-rent in mare-te novi

Fluctus:-ò quid a-gis?-fortiter-occupa

Portum: -nonne vi-des, ut

Nudum-remigi-o latus.

VI. Ode Dicolos Tetrastrophos. Primi quique tres versus sunt Asclepiadæi; quartus Glyconius. Talis est Ode 5. lib. 1.

Scriberis vario, &c.

VII. Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter, secundus est Dactylicus Alcmanius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmanius, quia inventus ab Alcmane, Græco Poeta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempe similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametris. Talis est Ode 6. lib. 1.

3. *Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodon-aut*

Miti-lenem.

Aut Ephe-sum, bima-risve Co-rinthi? &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Aristophanius, Dimeter, constans è duobus pedibus, nempe Choriambo, et Bacchio. Pes autem Bacchius ita dicitur, quia in hymnis Bacchi sæpe adhibebatur: constat ex una

brevi, et duabus longis. Talis est versus Odæ 7. lib. 1.

Lydia dic-per omnes.

Aristophanius appellatur ab auctore illius Aristophane, poeta Comico, apud Græcos celeberrimo. Secundus quisque versus est Alcaicus, (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. et 3. Choriambus, 4. Bacchius.

Te Deos o-ro Sibarim-cur properes-amando.

Porro pes Epitritus ita vocatur, quæ supra tres syllabas, unum habet. Quadruplex est: 1. ex Jambo et Spondæo compositus, ut *voluptates*, 2. ex Trochæo, et Spondæo, ut *concitatas*, 3. è Spondæo, et Jambo, ut *communicant*, 4. è Spondæo, et Trochæo, ut *expectare*. Potest hujus Odæ primus versus aliter dividi, nempe:

Lydia-dic per-omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetrastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico poeta clarissimo. Primi quique duo versus sunt Jambici Senarii Brachycatalecti, qui appellari quoque possunt Dactylici Pentametri Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, postea Spondæo, tum Anapæsto, denique Jambo. Si aliter metiaris, ac esse Dactylicos velis, constabunt ex Jambo, vel Spondæo, tum Jambo, cæsura, et duobus Dactylis. Talis est Od. 8. lib. 1.

Vides-ut al-ta stet-nive-candidum.

Vides-ut al-ta-stet nive-candidum,

Tertius quisque versus est Jambicus Dimeter, sive

4. pedibus constans: (nam in versibus Jambicis, una mensura duos pedes complectitur) hypercatalectus, sive abundans una syllaba, post 4. pedes.

Silvæ-labo-rantes-gelu-que.

Quartus quisque versus est Dactylicus Alcaicus, constans pedibus quatuor, duobus Dactylis, et duobus Trochæis.

Flumina-constite-rint a-cuto.

X. Odæ Monocolos, in qua sunt omnes versus Choriambici Alcaici Pentametri, qui constant è Spondæo, tribus Choriambis, et Pyrrichio. Talis est Odæ 10 lib. 1.

Tu ne-quæsieris-scire nefas-quem mihi, quem-tibi.

Potest etiam dividi versus iste aliter, cæsuris interpositis.

Tu ne-quæ sieris-scire ne-fas-quem mihi-quem tibi.

XI. Odæ Dicolos Distrophos, in qua primus quisque versus est Jambicus Dimeter Catalectus: constat enim 4. pedibus; sed una syllaba deest, nempe prima. Talis est Odæ 15 lib. 2.

Non-ebur-nequ' au-reum.

Si velis pendulam, et abundantem syllabam in finem versus rejicere; facies ex jambico Trachaicum, et sic metieris.

Non e-bur nequ-au-reum.

Secundus versus est jambicus trimeter Catalectus constans 6. pedibus, dempta una syllaba.

Mea-renidet in-domo-lacu-nar.

XII. Odæ Dicolos Distrophos: in qua primus quisque versus est Heroicu, Hexameter, secundus quisque est Dactylicus Dimeter Hypercata-

lectus, constans 2. Dactilis et syllaba. Talis est Ode 6. lib. 4.

*Diffu-gere ni-ves, rede-unt jam-gramina-campis
Arbōri-busque co-mæ.*

XIII. Ode Dicolos Distrophos, in qua primus versus est jambicus trimeter, sive sex pedibus constans, secundus jambicus dimeter, duabus constans mensuris; sive pedibus 4. Ejus generis est Ode I. Epodon.

*Ibis-Libur-nis in-ter al-ta na-vium,
Ami-ce, pro-pugna-cula.*

Aliud quoddam genus est huic simile; in quo pro versu primo jambico ponitur Heroicus Hexameter.

*Molis i-nertia-cur tan-tam dif-fuderit-imis
Obli-vio-nem sen-sibus.*

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter: secundus vero Archilochius Hexameter Hypercata; lectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, et una syllaba. Talis est Ode 10. Ep.

*Horrida-tempes-tas Cæ-lum con-traxit,et-imbres:
Nives que de-ducunt-Jovem:
-Nunc mare-nunc silu-æ.*

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Tristrophon, et secundum versum in duos secant: quorum primus est jambicus Dimeter.

Nives-que de-ducunt-Jovem.

Alter est Dactylicus Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare-nunc silu-æ.

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus

Archilochius præponitur jambico dimetro: et in primo loco, pro Heroico Hexametro, ponitur jambicus Trimeter.

Peti,-nihil-me si-cut an-tea,-juvat

Scribere-versicu-los,

Amo-re per-culsum-gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum constant hoc modo.

Scribere-versicu-los amo-re per-culsum-gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos: cujus primus quisque versus est Heroicus; secundus vero Jambicus. Talis est Od. 11. lib. Epod.

Altera-jam teri-tur bel-lis ci-vilibus-ætas ;

Suis-et ip-sa Ro-ma vi-ribus-ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib. Epod. *Jam jam efficaci, &c.*

§. III.

DE ALIIS QUIBUSDAM USITATIONUM VERSUUM
GENERIBUS.

Ex lib. IV. Prosodiæ Bononiensis Joan. Baptistæ Ricciolii.

Anapæsticum Archilochium carmen est constans quatuor pedibus: quorum quilibet potest esse Anapæstus aut Spondæus: primus vero et tertius etiam dactylus. Sit exemplum ex Seneca in Herc. fur. ch. 1.

Turbine magno spes sollicitæ

Urbibus errant, trepidique metus.

Ille superbos aditus Regum,

Durasque fores expers somni

*Colit, ac nullo fine beatus
Componet opes, gazis inhians,
Et congesto pauper in auro est.*

Qui quidem Seneca admisit secundo loco, sed raro, Tribrachum et Dactylum, et in illo Medææ versu 311. in fine Dactylum sic:

Non erat usus. Nondum Plejadas.

Idem in choro ejusdem Medææ separatim Adonium subjecit.

De *Glyconio* dictum est supra. Constat Spondæo et Dactylis duobus. At Seneca Choro 4. *Œdipi* tricies ponit Choreum primo loco: quod et sæpe fecit *Catullus*: rarius vero *Horatius*, ut in illo: *Ignis Iliacas domos*. Immo Seneca aliquando 3. loco posuit Spondæum.

Anacreonticum constat tribus Jambis et syllaba: recipit tamen primo loco Spondæum ac Anapæstum, et raro Tribrachum. Utitur hoc *Theocritus* *Idyll.* 29. *Anacreon* vero sæpissime: ex quo illud latinitate donatum accipe:

*O ter, quaterque felix
Cicada, quæ supremis
In arborum viretis,
Roris parum ut bibisti,
Cantare dulce gaudes.*

Jambicum Archilochium Dimetrum Acatalectum constat quatuor Jambis: recipit tamen primo et tertio loco Spondæum, raro autem Anapæstum, aut Tribrachum. Habes exempla passim in *Horatio*, lib. *Epod.* ubi Jambis Trimetris subjecit Dimetros sic:

Beatus ille, qui procul negotiis:

*Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore, &c.*

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est illud Sabbati ante Domin. Passiōnis ad Vesperas :

*Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.*

Jambicum Hipponactæum constat, quinque pedibus dissyllabis, et una in fine syllaba: quorum secundus, quartus, et quintus sunt Jambi: primus vero et tertius vel Jambi, vel Spondæi. Tale est illud elegantissimum:

*Ternos vetusti congios falerni
Uno die convivis peractis,
Hæusit potentum Romuli Nepotum
Regnator audax, arbiterque Regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,
Sed Cadium Biberium Meronem,*

Jambicum Senarium, seu Archilochium Acalecticum, si purum est, constat solis Jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundo, quarto, et sexto, Jambum; imparibus vero, præter Jambum, excipit Anapæstum Tribraichum, Spondæum, et Dactylum: immo secundo et quarto non recusat Tribraichum. Tragicum vero, ut sit gravius, non debet, nisi rarissime, constare ex puris Jambis; Comicum autem, modo in fine retineatur fere semper Jambus, reliquis quinque locis recipit Jambum, Spondæum, Anapæstum, Tribraichum,

Dactylum. Exempla sint Jambici puri ex Catullo.

Phœelus ille, quem videtis, hospites,

Agunt fuisse navium celerrimus.

Tragici vero Jambici ex Senecæ. Herc. fur. Act. 2.

O magne Olympi rector, et mundi arbiter,

Jam statue tandem gravibus ærumnis modum.

Comici denique Jambici exemplum sit ex Terentio in Andria:

Qui utrambis recte norit, ambas noverit.

Accusant, quos hic noster auctores habet.

Perduxere illuc secum, ut una esset mecum.

Nihil ista opus est arte ad hanc rem, quam paro.

Et in Eunuchi prologo:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis,

Quam plurimis, et minime multos lædere,

In his Poeta hic nomen profiteri vult suum.

Phaleucium Hendecasyllabum est, et constat

Spondæo, Dactylo, et Tribus choreis. Mart. l. 1.

Hic est quem legis, ille quem requiris,

Toto notus in orbe Martialis,

Cui lector studiose, quod dedisti

Viventi decus utque sentienti,

Rari post cineres habent Poetæ.

Admittit tamen aliquando prima in sedo Jambum, ut apud Catullum pœne tricies; apud Martialem fortasse nonnisi semel in illo libri 3. epigr. 21.

Veterno resinaque pigriores.

Apud eundem Catullum primo loco videbis Choreum, et quidem duodecies: et ibidem Dactylum bis, Anapæstum semel. Apud Senecam vero in Œdipi 2. Choro Anapæstum secundo loco.

De Saphico item dictum est paragrapho su-

periori. Hic addam nonnulla. Solis Sapphicis Catullus, Seneca, Stadius usi sint, Adonio non interjecto. Secunda sede, pro spondæo, Sapho inventrix, et Catullus non semel, et Seneca Choreum adhibuere. Sit exemplum ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi molestum est

Seu saccas, Sagittiferosque Parthos.

Quid? quod Sapho quarto loco Spondæum, raro tamen, posuit, ut docet Gretserus, et secundo loco Dactylum? quod fecit Seneca in choro actus 3. Medææ, et in choro actus 3. Troadis sic.

Sumere innumeras solitum figuras,

An feras varii Lapidis Carystos.

Immo idem Seneca, teste Martino Delrio, primo loco admisit Spondæum, Dactylum, et Anapæstum, et secundo Jambum.

Scazon, seu Choriambicum carmen est Jambicum senarium, seu claudicans, quia loco ultimi Jambicæ habent spondæum, ita tamen ut penultimo loco sit Jambus. In ceteris servat leges Jambicæ Senarii: atque adeo in secunda et quarta sede habet Jambum vel Tribachum: in prima et tertia Jambum, aut Spondæum, aut etiam Anapæstum, et Dactylum quia tempore sunt compares Spondæo; quum duæ breves uni longæ equivalenceant; et Tribachum, quia compar est Jambæ. Pro exemplo sit illud Persii:

Nec labra fonte proluî caballino,

Nec in bicipiti somniasse Parnasso

Memini, ut repente sic Poeta prodirem.

...Quod si dolosi spes refulserit nummi

Corvos Poetas et Poetridas Picas,

Cantare credas Pegaseium melos.

Hoc *melos* torquet Grammaticos, est enim Jambus in ultima sede contra leges Scazontis. Manutius, Emmanuel, et Gretserus putant imitatione Græcorum productam primam in *Melos*, sicut ab Homero producta fuit in hymnis: Politianus legendum censet *nectar*. Alii alia.

Trochaicum Alcmanium Dimetrum est et Acatalectum, constatque quatuor Trocheis: recipit tamen secundo et quarto loco Spondæum, et primo loco Pyrrichium. Tale illud Ecclesiæ:

*Pange lingua gloriosi. Tale et illum Catulli:
Age, cuncta nuptiali.*

Trochaicum Hipponactium est Tetrametrum Acatalecticum, et constat octo pedibus, quorum impares sunt Trochæi; reliqui aut Trochæi, aut Spondæi: apud comicos vero, omnibus locis recipit compares Spondæo, nempe Anapæstum et Dactylum, et compares Trochæo, nempe jambum et Tribrachum, excepto ultimo. Sit exemplum prioris: *Pelle tonsis, terga Ponti, vèla tendè, jam pergamus.*

Trochaicum, Galliambicum, tetrametrum est, constatque vel Trochæis, vel partim Trochæis, partim Pyrrichiis, et raro admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vetus Aty's celeri rate maria.

Alia versuum genera, quæ sunt innumerabilia, si velis cognoscere, adito Servium, et Terentianum in Centimetro: Nebrixensem lib. 8. cap. 8. Despauterium lib. 5. Scaligerum in Poetica, lib. 2. &c. Pauca modo de Dithyrambo subnectam.

§. IV.

DE DITHYRAMBO.

Dithyrambus canebatur in honorem Bacchi, à quo nomen est sortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus est Dithyrambus, quasi duabus januis in lucem emissus. Fabulas consule. Bacchum igitur, India perdomita, redeuntem in Græciam Satyri cum Mænadibus comitati sunt. Hi vino graves, et mente ac voce parum constantes, carmina sine modo ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati Poetæ, et entheo furore correpti, carmina quædam audaci, tumido, vario stilo, scripsere, quo canere modo ebriosi solent, mixtis in unum versibus omnis generis et metri. Hæc origo Dithyramborum et forma. Exemplum habes in Seneca Tragædo, post secundum Actum Tragædiæ, cui nomen fecit *Ædipus*: Chorus, qui actum illum sequitur, merus est Dithyrambus:

Effusam redimite comam.

Vates recentior partam de Turcis victoriam anno 1716 hoc genere carminis celebravit. Quos enim effert lætitia, ii mentis et vocis ægre sunt compotes.

Surge, Phœbe, pone curas,
 Summe plectra, funde lætum
 Ore carmen, usitatis
 Parce modis agitare cantus.
 Clio docta cur moratur?
 Cur Thalia lenta cessat?
 Otiosa cur sororum
 Turba monte torpet alto?

Huc adeste, convolate,
 Queis Apollo labra sacro
 Fonte tingit; huc adeste;
 Turca mari fugit atque terra.
 Huc proterva turba, Fauni,
 Huc, amœna turba, Nimpæ;
 Ferte sarta, ferte flores:
 Turca mari jacet, atque terra.
 Ferte sistra, barbitosque,
 Fistulasque, tibiasque,
 Et canendo, lusitando,
 Saltitando, prædicato:
 Turca mari fugit atque terra.
 Audiat Æther,
 Gaudeat Æther,
 Te Duce Clemens,
 Roma triumphet:
 Turca mari jacet atque terra.
 Itala festis
 Æra resultent
 Undique templis:
 Turca mari fugit atque terra.
 Audiat Ister,
 Litora multo
 Flore coronet.
 Plaudat Iberus,
 Et tagus alمام
 Vertice flavo
 Nectat olivam:
 Tum sua Nereo
 Lætus uterque
 Gaudia portet:

Turca mari fugit atque terra.
 Curre, fama, clangere, clama,
 Gaudiaque extremum, et plausus, et carmina
 Differ in orbem. (longe)

§. V.

DE SYMBOLO HEROICO.

Symbolum Heroicum, Italis vulgo *Impresæ*, Gallis, *une divise* definitur picta metaphora, sive imago quædam picta, significans rem aliam non pictam, propter utriusque similitudinem addita voce seu sententia, quæ utriusque connexionem ostendat. Exempli causa Sol pictus cum hac epigraphe, *Sufficit Orbi*: recte designat Imperatorem aliquem Romanum, v. g. Cæsarem Augustum: sicut enim sol satis habet lucis ad orbem totum collustrandum, et caloris ad fovendum; sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandum orbem, et potentiæ ad continendum. Figura picta, corpus Symboli appellatur: Verba, seu sententia, dicitur anima: Ut enim homo constat ex anima et corpore, ita Symbolum Heroicum componitur ex figura et verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam et rem illam significatam, nullum est Symbolum proprie ac vere dictum. Itaque illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non Symbolum. Inter figuras, è quibus Symboli corpus constat, negant periti locum esse humano corpori vivo, Statuam, quæ corpus representet, adhiberi posse non negant, v. g. si statuam ponas, quam sculptor crebris ictibus for-

mat, politque; et addas. *Perficitur dum cœditur*: Recte sic exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumantur è rebus naturalibus, iisque vulgo notis, non fabulosis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, et ejus similitudinem cum re significata indicant, non solum Latino Græcoque sermone, sed etiam vulgari et vernaculo scribi possunt. Placent in primis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versus, v. g. Hexametri. Videndum ut voces illæ sint paucæ, claræ, et accommodatæ rei, quæ significatur. Interdum optativo efferuntur modo; nonnunquam infinito: fere indicativo.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ Lemma, sive Epigrammæ componunt, verbis; sed generali quodam efferri modo, qui conveniat figuræ significanti, et rei significatæ. Sic; pone lucernam, adde, *Lucet, et ardet*; significabis S. Joannem Baptistam, aut quemvis Apostolicum virum; quod enim proprie convenit lucernæ, ut ardeat et luceat, hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum fama et prodigiorum peccatores blande trahens significabitur; si magnetem pingas cum hoc lemmate, seu inscriptione: *Ad me dura traho.*

Placet milites laudare, quos Regis præsentis exemplum accendit ad rem bene gerendam? Pingge pullos aquilæ, solem adversum intuentes, cum hoc lemmate: *Crescunt vires animique videndo.* Vir dives et probus insigni aliqua dignitate auc-

tus, notabitur flumine majori alveo decurrente: *Utilior quo major.* Princeps femina ad solum evecta signabitur picta luna et plena: *In publica commoda crevit.*

Victoriam de Turcis anno 1716. felicissime reportatam, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, et consiliis, ita describit Romanus vates: Exhibet regem apum, qui aculeo carere dicitur, fucos alveari abigentem: Subjicit hæc verba: *Vincit inermis.*

D. In quo Emblemata discrepat à Symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M. In hoc maxime discrepat, quod Emblemata significantur quæcumque ad virtutem, pietatem, et mœurs pertinent: neque tam religiose observantur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris, *Emblema*, Græca vox, significat elegans opus, arte et manu elaboratum, quod mensæ, pavimento, vasis et parietibus inseritur et immittitur: quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tesselatæ imagines, et alia id genus.

CAPUT IV.

ACROSTICHIS, ANAGRAMMA, GRAPHUS: &c.

§. I.

DE ACROSTICHIDE.

D. Quid est Acrostichis et quomodo fit?

M. Acrostichis Græca vox est, et significat

breve poemâ, in quo primæ cujusque versus litteræ nomen aliquod, sive sententiam exhibent. Exempli causa si S. Carolum laudare velis, primi carminis prima littera erit C. secundi A. tertii R. quarti O. quinti L. sexti U. septimi S. Ita primæ cujusque Versus litteræ, seorsim sumptæ; dabunt vocem CAROLUS. Sic nomen sacrum JESUS offeret Acrostichis.

Ille, sacrum cujus legis hoc in carmine nomen,
 Virginis castæ sinu,
 servator mundi, nostrum productus in orbem
 Ut omnibus vitam daret,
 Mœ moriens totum indulsit mortalibus ægris.

Sic in omnium Sanctorum laudem vâtes recitentior hanc sententiam Acrostichide explicuit :

Vivite felices, quibus est fortuna peracta

Jam sua: nos aliâ ex aliis in bella vocamur.

Vivite felices, quibus est fortuna peracta
 Nam sua, securam cœlestem ducite vitam,
 Galles Elysias læti, saltusque beatos
 Incolite; æternis eja indulgete chœreis,
 Mellure optata tandem, portumque potiti;
 Crepti ex undis pelagi, ridete fruentes
 Fluctus, et ventos, tempestatesque sonoras,
 Et quidquid sævum Neptunia monstra minantur.
 Tætantes Scyllam effugisse, truce[m]que Charyb-
 idem;
 Idasque undisoni horrendas, rabiemque tridentis,
 Quantibus ætheriam mulcete perennibus aulam:
 Et Pæana simul canite, æternumque triumphum,
 Succis ambrosiæ saturati, et nectaris haustu &c.,
 Interdum geminatur Acrostichis, ita ut ex-

trema cujusque versus littera sit eadem ac prima :
ut si dicas :

Ille, sacrum cujus nomen tibi carmine pinxi
Emissus alto ex æther E &c.

Totum hoc carminis genus laboriosum est,
et exiguæ frugis.

§. II.

DE ANAGRAMMATE.

D. Quid est Anagramma?

M. Anagramma fit, dum ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudem, aut vituperationem, servatis nominis litteris, sed vatis arbitrio transpositis. Licet unam, alteramve addere, aut mutare litteram. Exempla subjicio: *Logica, Caligo. Ursula, Laurus. Calvinus, Lucianus. Corpus, Porcus. Sacramentum Eucharistiæ: Chara ceres in JESUM mutata. Ignatius de Lojola: O ignis à Deo illatus. Sic lusit vates in Galenum: Galenus: Angelus.*

Angelus es: bonus anne malus, Galene? salutis
Humanæ custos; Angelus ergo bonus.

Humanam tamen heu! quoties, Galene, salutem
Arte mala turbas! Angelus ergo malus,
Gregorius decimus quartus.

Murus custodiaque gregis.

Ni Dominus alto cinxerit muro domum
Cingentis est vanus labor.

Nisi sit ovilis tutor et custos Deus,
Frustra excubat pastor vigil.

Gaudere fas est, missus è cœlo gregi
Est murus et custodia.

Vir pie ingeniosus, et ingeniose pius, centum anagrammata pura in laudem Immaculatæ Conceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompsit ex illis verbis *Ave Maria gratia plena*. Pura vocantur anagrammata, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

§. III.

DE GRIPHO, LOGGRIPHO, ET INSCRIPTIONE.

D. Rescire cupio quid sibi velint istæ voces, quibus nostræ vulgo scholæ personant, Griphus, Logogriphus &c.

M. Griphus aliud nihil est, quam enigma scripto adumbratum, sed obscurius tamen et intricatius, adeo ut negotium facessere homini, etiam acuto. possit. Nomen invenit à voce græca GRIPHOS, latine *rete*, quia explicantes implicat, irretitque. sic appellatur etiam quælibet obscura propositio, præsertim jocosa, et ludrica. Suppeditabit exempla P. Laurentius *Le Brun* in sua eloquentia Poetica.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, erudito vocum, aut colorum velo tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas, aut litteras resecando, et varie commutando. Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit, *vis*, unde natus versiculus:

Imbellis tota est, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem* si tollas primam, et ultimam litterulam, habebis *ave*: unde aliquis ad amicum scribens ajebat:

Mitto tibi navem prora, puppique carentem.

In vocabulo *aper* invenies *pera, aer, per*. Hujus obscuritatis acumen, quia in meris vocibus consistit, Logogriphus appellatur, quasi dicas, vocis ambages et lusus.

Griphus vocantur figuræ, voces, litteræ, quæ sua dispositione, numero, actione, vel colore, verborum, sensuum, parcemiam, aut aliud quidpiam exprimunt, non sine aliquo sale. Cupidinem aliquis pingit, qui orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *omnia vincit amor*. Hoc genus facile in pueriles ineptias excidit.

D. Libenter aliquid audirem de Inscriptio-
ne, quam à te prætermissam esse miror.

M. Non est illa tantum opus Poetarum, sed etiam Oratorum, etsi versum non respuat. Duplex illius dos; Brevitas et Perspicuitas. Optima est quæ necessaria personæ, loci, temporis, et modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ tot collecta voluminibus leguntur.

~~~~~

OBRAS QUE SE HALLAN DE VENTA EN
LA IMPRENTA DEL ESTADO, *calle de Chacabuco*
N.º 19.

Coleccion 'de obras y documentos relativos á la historia antigua y moderna de las Provincias del Rio de la Plata, ilustrados con notas y disertaciones por D. Pedro de Angelis.

Recopilacion de Leyes y Decretos de la Provincia de Buenos Aires, por el mismo.

Memoria sobre la hacienda, por el mismo.

Opúsculos de Chateaubriand, traducidos por el mismo.

Táctica de caballeria, con láminas.

El Derecho Civil por el Dr. Alvarez, aumentado con un apéndice, é ilustrado con notas por el Dr. D. Dalmacio Velez.

El Derecho Eclesiástico por el Dr. Gmeiner.

Ensayo histórico sobre la revolucion de España, por el Visconde de Martignac.

El Amigo de los Niños, por el abate de Sabbattier.

El Cancionero Argentino número 4.

Aritmética, por D. Avelino Diaz.

Algebra, por id.

Geometria por id.

Gramática latina, por el P. Hornero.

Id. id. por Araujo.

Gramatica latina por Nebrija.
Cornelio Nepos.
Catecismo por el P. Astete.
Id. id. añadido.
Caton Cristiano.

El curso completo de humanidad para las aulas de los Padres de la Compañía de Jesus; á saber :—

Coleccion de obras selectas de los mejores autores latinos; 4 tomos.
Arte Retórica por el P. de Colonia.
Mitologia, en castellano.
Breve compendio de los usos y costumbres de los Griegos y Romanos.
Geografia astronómica, fisica y política, por D. Francisco Verdejo Paez, aumentada con noticias sobre las Provincias del Rio de la Plata, y Brasil.
Librito de oraciones para los alumnos de las escuelas de la Compañía.

